

Katarzyna Walaszek

**PRAWA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ
JAKO SKŁADNIK
MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW**

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

**PRAWA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ
JAKO SKŁADNIK
MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW**

Katarzyna Walaszek

**PRAWA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ
JAKO SKŁADNIK
MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW**

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin 2023

Recenzent
dr hab. Katarzyna Popik-Konarzewska, prof. Akademii WSEI

Redakcja wydawnicza
Anna Orłowska

Redakcja techniczna
Agnieszka Muchowska

Projekt okładki i stron tytułowych
Krzysztof Trojnar

Skład
Marcin Wachowicz

Grafika na okładce: DiloStudio/freepik.com

„Koszty wydania niniejszej pracy zostały dofinansowane przez Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL z siedzibą w Kielcach – organizację zbiorowego zarządzania prawami autorskimi do utworów naukowych”

© Wydawnictwo UMCS, Lublin 2023

ISBN 978-83-227-9624-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
ul. Idziego Radziszewskiego 11, 20-031 Lublin
tel. 81 537 53 04
www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: sekretariat@wydawnictwo.umcs.lublin.pl

Dział Handlowy
tel./faks 81 537 53 02
Księgarnia internetowa: www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: wydawnictwo@umcs.eu

Spis treści

Objaśnienia skrótów	7
Wstęp	9

ROZDZIAŁ I

Charakterystyka pojęcia własności intelektualnej	11
§ 1. Pojęcie dóbr niematerialnych	11
1. Koncepcja dualistyczna	11
2. Dobra niematerialne a nośniki rzeczowe	15
§ 2. Ewolucja i geneza własności intelektualnej	18
1. Ewolucja własności intelektualnej	18
2. Geneza własności intelektualnej	20
§ 3. Prawa autorskie i pokrewne jako własność intelektualna	22
§ 4. Prawa własności przemysłowej w systemie własności intelektualnej	27

ROZDZIAŁ II

Prawa własności intelektualnej jako składnik majątku wspólnego małżonków	33
§ 1 Typy majątkowych ustrojów małżeńskich	33
§ 2 Własność intelektualna w ustawowym ustroju majątkowym małżeńskim	38
§ 3 Prawa własności intelektualnej w umownych ustrojach majątkowych małżeńskich	44
§ 4 Własność intelektualna w przymusowym ustroju majątkowym małżeńskim	49

ROZDZIAŁ III

Losy praw własności intelektualnej w ustrojach małżeńskich majątkowych	55
§ 1 Podział majątku małżonków a prawa własności intelektualnej ...	55
§ 2 Swoboda umów małżeńskich majątkowych a prawa własności intelektualnej	60
§ 3 Egzekucja z własności intelektualnej należącej do wspólności majątkowej małżeńskiej	64
§ 4 Wykonywanie praw osobistych przez małżonka zmarłego twórcy	71
Zakończenie	75
Bibliografia	79

Objaśnienia skrótów

art. – artykuł

Dz. U. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej

k.c. – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn.
Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm.

k.p.c. – Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania
cywilnego, Dz.U. 2021 poz. 1805 ze zm.

k.r.o. – Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy,
Dz.U. 2020 poz. 1359 ze zm.

LEX – System Informacji Prawnej LEX

Legalis – System Informacji Prawnej Legalis

Nb. – numer boczny

Poz. – pozycja

Ze zm. – ze zmianami

PrAut – Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach
pokrewnych, tekst jedn. – Dz.U. 2021 poz. 1062 ze zm.

PrWłPrzem – Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności prze-
mysłowej, tekst jedn. Dz. U. 2021, poz. 324 ze zm.

SN – Sąd Najwyższy

u.o.b.d. – Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, tekst
jedn. Dz.U. 2021 poz. 386 ze zm.

Wstęp

Prawa własności intelektualnej stanowią składniki majątkowe o istotnym znaczeniu rynkowym, a często także znaczącej wartości. Zagadnienia związane z własnością intelektualną są przedmiotem licznych dyskusji, zarówno tych teoretycznych, jak i praktycznych. Nie ulega wątpliwości, iż zainteresowanie tą problematyką wynika głównie z faktu znaczenia, jakie prawa własności intelektualnej mają dla gospodarki oraz przedsiębiorców. Należy jednak zauważyć, że prawa własności intelektualnej są, jak sama nazwa wskazuje, wytworem umysłu ludzkiego, wobec czego mają znaczenie również w relacjach i stosunkach międzyludzkich, w tym także w małżeństwie.

Celem niniejszej pracy jest analiza przynależności praw własności intelektualnej do majątków małżonków, a także losów tych praw w małżeńskich ustrojach majątkowych. Wybór tematu podyktowany został małą liczbą prac naukowych poświęconych tej kwestii, a także istotnym znaczeniem z punktu widzenia prawa rodzinnego, które jest przedmiotem zainteresowania autorki.

Niniejsza praca powstała przy wykorzystaniu metody analityczno-prawnej. Na potrzeby niniejszego opracowania autorka skupiła się przede wszystkim na przepisach prawa materialnego, nadmieniając jedynie w treści pracy o przepisach prawa procesowego, mających znaczenie dla omawianej problematyki.

Praca składa się z: wykazu skrótów, spisu treści, wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii.

Pierwszy rozdział poświęcony został przede wszystkim kwestiom terminologicznym związanym z pojęciem „dóbr niematerialnych” oraz powiązanej z nimi koncepcji dualistycznej, a także rysowi historycznemu własności intelektualnej. Omówiono również dziedziny własności intelektualnej: prawo autorskie i prawa pokrewne oraz prawo własności przemysłowej.

Rozdział drugi zawiera omówienie podstawowych założeń konstrukcyjnych majątkowych ustrojów małżeńskich: ustawowego, umownego oraz przymusowego. W każdym z podrozdziałów pokrótce zostały także przedstawione zasady przyporządkowywania praw własności intelektualnej do poszczególnych majątków: osobistego lub wspólnego w zależności od danego ustroju.

W ostatnim rozdziale pracy zostały omówione losy praw własności intelektualnej, będących składnikiem czy to majątku wspólnego małżonków, czy to ich majątków osobistych. W rozdziale tym zostały omówione zdarzenia, mające wpływ na majątek małżonków. Omówiona została kwestia podziału majątku wspólnego małżonków, w którym znajdują się prawa własności intelektualnej, z pominięciem zagadnień dotyczących prawa procesowego. W ostatnim rozdziale została również omówiona zasada swobody umów małżeńskich, w tym także zagadnienie możliwości rozszerzenia wspólności majątkowej na prawa własności intelektualnej. Ponadto rozdział trzeci zawiera omówienie egzekucji z własności intelektualnej, znajdującej się w majątku wspólnym małżonków, z pominięciem jednakże szczegółowego omówienia kwestii proceduralnych. Rozdział ten zawiera również analizę wykonywania praw osobistych zmarłego twórcy przez jego małżonka.

W celu szczegółowego omówienia powyższych kwestii niniejsze opracowanie zostało przygotowane w oparciu o stan prawny z dnia 16 czerwca 2022 r., jak również literaturę, orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych.

Charakterystyka pojęcia własności intelektualnej

§ 1. Pojęcie dóbr niematerialnych

1. Koncepcja dualistyczna

Dobra niematerialne (intelektualne) są pojęciem nieprecyzyjnym, nieposiadającym własnej definicji legalnej. Przyjmuje się jednak, iż dobro niematerialne można określić jako występujący w obrocie prawnym wytwór umysłu ludzkiego, cechujący się twórczym charakterem, a także innymi właściwościami w zależności od dziedziny twórczości, do której należy, istniejący bez względu na potencjalny materialny nośnik (*corpus mechanicum*)¹. Jak zauważa R. Skubisz, wszystkie dobra niematerialne istnieją niezależnie od tego, czy są chronione prawem podmiotowym bezwzględnym, a dobrami niematerialnymi są te dobra, które mogą uzyskać status przedmiotu praw z zakresu własności intelektualnej². Natomiast zgodnie z nieco odmiennym poglądem prezentowanym przez A. Niewęgłowskiego, w ogóle niechronionych przedmiotów niematerialnych nie należy traktować jako dóbr niematerialnych, ponieważ nie są one wówczas przedmiotami stosunków prawnych³.

¹ Z. Radwański, Prawo cywilne – część ogólna, wyd. IX zm. i poszerz., Warszawa 2007, s. 129.

² R. Skubisz, Własność przemysłowa w systemie prawa, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 14a, Prawo własności przemysłowej, red. R. Skubisz, s. 57.

³ A. Niewęgłowski, Dobra niematerialne jako przedmiot stosunku cywilnoprawnego, [w:] System prawa handlowego, t. 3, red. E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska, Warszawa 2015, s. 27.

Spośród dóbr niematerialnych możemy wyróżnić: utwory prawno-autorskie i artystyczne wykonania, bazy danych, techniczne dobra niematerialne (wzory użytkowe, odmiany roślin, wynalazki), wzory przemysłowe, oznaczenia odróżniające (znaki towarowe, znaki usługowe, oznaczenia geograficzne, topografie układów scalonych, oznaczenia wyróżniające przedsiębiorstwo)⁴.

Próba systematyzacji dóbr niematerialnych doprowadziła do wyróżnienia kategorii własności intelektualnej. Własność intelektualna jest pojęciem dynamicznym, nieposiadającym własnej definicji legalnej. Można ją rozumieć, w zależności od ujęcia, wąsko – jako odnoszącą się tylko do wytworów twórczości autorskiej (utworów) lub szeroko – jako zawierającą w sobie także przedmioty własności przemysłowej⁵. Mając na względzie treść Konwencji o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (World Intellectual Property Organization, WIPO), zasadne wydaje się przyjęcie drugiej, szerszej definicji własności intelektualnej. W art. 2 punkcie VIII tejże Konwencji zostało wskazane, iż własność intelektualna oznacza zbiór praw odnoszących się m.in. do: dzieł literackich, artystycznych i naukowych, interpretacji artystów interpretatorów oraz do wykonń artystów wykonawców, do fonogramów oraz do programów radiowych i telewizyjnych, wynalazków we wszystkich dziedzinach działalności ludzkiej, odkryć naukowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych i usługowych oraz nazw handlowych i oznaczeń handlowych, ochrony przed nieuczciwą konkurencją, wszelkich innych praw dotyczących działalności intelektualnej w dziedzinie przemysłowej, naukowej, literackiej i artystycznej⁶.

Dobra niematerialne, niezależnie od ich typu, przedstawiają określoną wartość ekonomiczną zapewniającą różnego rodzaju korzyści podmiotowi uprawnionemu do wykonywania przysługujących mu praw⁷. Mając na względzie powyższe, pojawia się zatem problem zapewnienia skutecznej ochrony dóbr intelektualnych oraz związanych z nimi praw podmiotowych. Konstrukcja ochrony dóbr intelektualnych opiera się na koncepcji

⁴ R. Skubisz, *Własność przemysłowa w systemie prawa...*, s. 56.

⁵ K. Czub, *Prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2021, s. 23.

⁶ Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej, sporządzona w Sztokholmie dnia 14 lipca 1967 r. Dz.U. 1975 nr 9 poz. 49.

⁷ T. Szymanek, *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2008, s. 21.

praw podmiotowych skutecznych *erga omnes*, czyli wobec wszystkich innych uczestników obrotu prawnego. Z powyższego wynika więc, że osoby trzecie nie mogą wkraczać w sferę uprawnień przyznanych uprawnionemu poza wyjątkami przewidzianymi w prawie lub innych źródłach⁸.

W dziedzinie prawa własności intelektualnej przyjmuje się, w ślad za prawem francuskim, tzw. dualistyczną koncepcję praw podmiotowych. Ustawodawstwo większości krajów, w tym także Polski, odnosząc się do ochrony dóbr niematerialnych, stosuje właśnie ten model. Istotą koncepcji dualistycznej jest podział praw własności intelektualnej na dwa odrębne, niezależne prawa – majątkowe i osobiste, których odrębność wynika z ich natury⁹.

Prawa majątkowe zabezpieczają korzystanie z ekonomicznej wartości danego dzieła i zapewniają czerpanie korzyści finansowych przez podmiot, któremu przysługują uprawnienia. Są to prawa o charakterze bezwzględnym, a także zbywalnym i dziedzicznym. Dopuszczalne jest więc ich zrzeczenie się, podlegają także egzekucji z pewnymi ograniczeniami¹⁰. Konkretny katalog uprawnień majątkowych, przysługujących uprawnionemu, zależy od dziedziny prawa własności intelektualnej, do jakiej należy dane dobro. Niezależnie jednak od dziedziny, podstawowym prawem majątkowym jest przede wszystkim uprawnienie do korzystania z danego dobra. Korzystanie z dobra obejmuje wszystkie formy jego używania i pobierania z tego tytułu pożytków, a więc między innymi uprawnienie do tworzenia nośników materialnych, ich zwielokrotniania, używania do własnych potrzeb, a nawet zniszczenia czy zużycia oryginalnego nośnika. Uprawnionemu przysługuje także co do zasady prawo do wynagrodzenia oraz prawo do rozporządzania swoim prawem¹¹.

Prawa osobiste, zgodnie z dominującym poglądem w doktrynie, należy uznać za szczególną kategorię dóbr osobistych prawa cywilnego¹².

⁸ Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 90.

⁹ M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys problematyki*, Warszawa 2020, s. 45.

¹⁰ E. Traple, *Dzieło zależne jako przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 1979, s. 118.

¹¹ K. Czub, *Prawo własności intelektualnej...*, s. 35.

¹² K. Czub, *Prawa osobiste twórców dóbr niematerialnych. Zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2011, s. 48 i n. oraz 260.

Za takim podglądem przemawia także treść samego art. 23 k.c.¹³, który jako przedmiot ochrony prawa cywilnego wskazuje takie wartości jak: twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska. Prawa osobiste, w odróżnieniu od praw majątkowych, chronią natomiast osobisty stosunek twórcy do jego dzieła. Cechą charakterystyczną bowiem dóbr intelektualnych jest walor twórczości, będący przejawem niepowtarzalności samego twórcy, a więc swojego rodzaju więź łącząca twórcę z wytworem jego umysłu¹⁴. Więź twórcy ze stworzonym przez niego dobrem niematerialnym jest przejawem jego indywidualności, wyjątkowości i trwa niezależnie od jego woli czy też emocjonalnego nastawienia. Zakres przedmiotowy praw osobistych dotyczy wyłącznie samej więzi, relacji twórcy z intelektualnym dobrem osobistym. Prawa osobiste w omawianym znaczeniu nie będą zatem dotyczyć twórczości w aspekcie funkcjonalnym, a więc procesu twórczego, stylu pracy, metodyki, ani także całokształtu dorobku naukowego twórcy¹⁵. Powyższa idea została wyrażona wprost w art. 16 PrAut, zgodnie z którym cechami charakterystycznymi dla autorskich praw osobistych są nieograniczona w czasie trwałość oraz niedopuszczalność zbycia lub zrzeczenia, zatem podmiotem autorskich praw osobistych może być wyłącznie twórca¹⁶. Przyjmuje się, iż prawno-osobiste konstrukcje ochrony dóbr intelektualnych wywodzą się z prawa autorskiego, a co za tym idzie należy traktować – w drodze analogii – system prawa autorskiego jako podstawę struktur prawnych służących ochronie praw osobistych twórców niezależnie od dziedziny ich działalności. Zgodnie z powyższym przedmiot ochrony wyrażony w art. 16 PrAut może dotyczyć wszystkich kategorii dóbr niematerialnych we wszelkich dziedzinach działalności twórczej¹⁷. W przeciwieństwie do wcześniej omówionych praw majątkowych, prawa osobiste cechuje niemajątkowy charakter, osobista natura, niezby-

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm. – dalej k.c.

¹⁴ K. Czub, *Prawa osobiste...*, s. 52.

¹⁵ K. Czub, *O konstrukcji intelektualnych dóbr osobistych*, Kraków 2012, s. 35-36.

¹⁶ M. Wyrwiński, Uwaga 4 do art. 16, [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 1, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021.

¹⁷ K. Czub, *Prawo własności intelektualnej...*, s. 36.

walność, niedziedziczność, a także skuteczność *erga omnes*¹⁸. Katalog uprawnień osobistych przysługujących twórcy, podobnie jak w przypadku praw majątkowych, zależny jest od dziedziny, do jakiej należy dane dobro. Niezależnie jednak od dziedziny, podstawowym prawem osobistym twórcy jest prawo do autorstwa, co wyraża się w szczególności w prawie do wskazania twórcy jako autora dobra intelektualnego we wszelkich dokumentach, publikacjach, opisach, rejestrach itp.¹⁹

2. Dobra niematerialne a nośniki rzeczowe

Jak zostało wskazane w powyższym punkcie, dobra niematerialne istnieją bez względu na to, czy posiadają swój materialny nośnik (*corpus mechanicum*), wobec czego przedmiotem prawa jest zawsze sam wytwór, a nie nośnik, na którym jest on zapisany. Co więcej, prowadzi to do wniosków, iż dane dobro niematerialne istnieje niezależnie od nośników rzeczowych. Z tego względu należy zatem definitywnie oddzielić dobro niematerialne, czyli własność intelektualną, od wszystkiego, co jest tylko jej nośnikiem, materialnym przejawem, dzięki któremu własność intelektualna może występować w obrocie. Co za tym idzie nabycie materialnego przedmiotu, jego zbycie, zniszczenie czy też powielenie nie ma znaczenia dla istnienia dobra niematerialnego oraz praw do własności intelektualnej. Dobra niematerialne mogą zatem występować w obrocie dzięki nośnikom rzeczowym, a więc fizycznym przedmiotom (książki, płyty CD itd.), które umożliwiają ich poznanie i korzystanie z nich²⁰.

Nośniki rzeczowe dóbr niematerialnych podlegają regulacji przede wszystkim na podstawie przepisów prawa cywilnego, a w szczególności przepisów dotyczących własności. Właściciel fizycznego nośnika może nim, z wyłączeniem innych osób, rozporządzać w granicach określonych przez ustawę, zasady współżycia społecznego oraz społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa (art. 104 k.c.). Dobra intelektualne

¹⁸ Wyrok SN z dnia 28 lutego 2003 r. sygn. akt V CK 308/02, LEX nr 103005.

¹⁹ A. Kubiak-Cyrul, J. Szawja, Twórcy i ich prawa osobiste, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 14a, Prawo własności przemysłowej, red. R. Skubisz, Warszawa 2017, s. 370.

²⁰ T. Sieniow, W. Włodarczyk, Własność intelektualna w społeczeństwie informacyjnym, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2009, s. 7.

znajdujące się na tym nośniku podlegają natomiast ochronie i regulacji na podstawie przepisów prawa własności intelektualnej, tj. na podstawie przepisów prawa autorskiego, prawa własności przemysłowej oraz innych ustaw. W tej sytuacji nośnik zawierający dobro intelektualne posiada szczególny status prawny z uwagi na przysługujące twórcy prawa osobiste, które są prawami bezwzględnymi²¹.

Bezpośrednie odniesienia do nośników rzeczowych dóbr niematerialnych możemy znaleźć przede wszystkim w ustawie Prawo autorskie i prawa pokrewne²². Ustawa posługuje się pojęciem „nośnika” dla określenia przedmiotów materialnych umożliwiających utrwalenie na nich utworów lub przedmiotów praw pokrewnych²³. Z praktycznego punktu widzenia, na gruncie ustawy PrAut, możemy wyróżnić nośniki „czyste” i „zapisane”, czyli inaczej egzemplarze²⁴.

Zgodnie z art. 20 ust. 1 PrAut czystym nośnikiem jest taki przedmiot, który służy utrwalaniu utworu lub przedmiotu praw pokrewnych przy pomocy sprzętów umożliwiających uzyskanie kopii, całości albo części opublikowanego utworu (lub przedmiotu praw pokrewnych). Innymi słowy, czysty nośnik to taki nośnik materialny, który służy zwielokrotnianiu danego dobra niematerialnego. Przykładem czystego nośnika jest „pusta” płyta CD.

Nośnikiem „zapisanym” jest natomiast egzemplarz utworu lub odpowiednio przedmiotu praw pokrewnych. W przypadku egzemplarzy mamy do czynienia z tzw. utrwaleniem dóbr własności intelektualnej, czyli przeniesieniem dobra na materialny nośnik. Na gruncie ustawy wśród egzemplarzy możemy wyróżnić egzemplarze oryginalne (pierwotnie utrwalone) oraz kopie (egzemplarze powielone)²⁵.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, iż właściciel egzemplarza (materialnego nośnika) ma prawo do rozporządzania rzeczą,

²¹ J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2009, s. 80.

²² Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jedn. - Dz.U. 2021 poz. 1062 ze zm., dalej: PrAut.

²³ J. Szczotka, *Dozwolone korzystanie z wynajętych i użyczonych egzemplarzy utworu*, [w:] *Najem i użyczenie egzemplarzy utworu jako odrębne pola eksploatacji*, Warszawa 2013.

²⁴ R. Golać, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2021, s. 33.

²⁵ *Ibidem*, s. 34.

a jego prawo jest skuteczne *erga omnes*, a więc także wobec twórcy utworu. Z drugiej jednak strony, twórca – na podstawie ustawy o prawie autorskim – posiada także prawa majątkowe, przede wszystkim do wyłącznego korzystania z utworu i rozporządzania nim, a także do wynagrodzenia za korzystanie z utworu (art. 17 PrAut). W doktrynie zgodnie podnosi się, iż powyższe uprawnienia twórcy odpowiadają w swej konstrukcji cywilnoprawnemu prawu własności, a jak zostało wskazane we wcześniejszej części pracy, są to prawa bezwzględne²⁶.

Mając na względzie powyższe, należy zauważyć, iż dochodzi do kolizji dwóch praw bezwzględnych – prawa własności rzeczy (nośnika fizycznego) oraz prawa do dobra niematerialnego. Usunięciu takiej kolizji na gruncie prawa autorskiego służy ustawowa instytucja wyczerpania prawa autorskiego²⁷. Instytucja ta została określona w art. 51 PrAut, który stanowi, iż „wprowadzenie do obrotu oryginału albo egzemplarza utworu na terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego wyczerpuje prawo do zezwalania na dalszy obrót takim egzemplarzem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, z wyjątkiem jego najmu lub użyczenia”²⁸. Instytucja ta stanowi, iż skutkiem pierwszego legalnego wprowadzenia egzemplarza do obrotu w drodze czynności przenoszącej jego własność jest wyczerpanie prawa autora w tej kwestii. Oznacza to, że nabywca nośnika może w sposób nieograniczony korzystać ze swojego prawa własności, natomiast przedmiotem obrotu jest w dalszym ciągu wyłącznie egzemplarz utworu, gdyż prawa osobiste są *ex lege* wyłączone z obrotu.

Należy jednak mieć na względzie, iż powyższe rozważania mogą znaleźć także zastosowanie w innych dziedzinach własności intelektualnej, z uwagi na wspomnianą wcześniej możliwość stosowania analogii z przepisów prawa autorskiego.

²⁶ E. Traple, Autorskie prawa majątkowe, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. J. Barta, Warszawa 2007, s.145.

²⁷ Ibidem, s. 202.

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 maja 2013 r., sygn. akt III AUa 1056/12, LEX nr 1282546.

§ 2. Ewolucja i geneza własności intelektualnej

1. Ewolucja własności intelektualnej

Dobra niematerialne, jako wytwory umysłu ludzkiego, towarzyszą człowiekowi od najdawniejszych czasów, a wiele rozwiązań technicznych, utworów literackich czy muzycznych, powstałych nawet tysiące lat temu, wykorzystywanych jest do dziś. Początkowo jednak własność intelektualna nie podlegała żadnej ochronie, nie rozwijała się także jako odrębna dyscyplina naukowa.

Pierwsze rozwiązania dotyczące własności intelektualnej pojawiały się już w starożytności, gdyż wtedy zaczęto dostrzegać problem kopiowania dzieł bez pozwolenia. Powstały wówczas pierwsze określenia związane z własnością intelektualną, a konkretniej prawem autorskim, takie jak pojęcie plagiatu, którego po raz pierwszy użył rzymski poeta Marcjalis na określenie czynu polegającego na przywłaszczeniu sobie cudzego dzieła²⁹. Należy jednak wskazać, iż sam problem plagiatu występował jednak znacznie wcześniej niż pojawienie się tego terminu. Wzmianki na ten temat można znaleźć między innymi w *Instytucjach* cesarza Justyniana Wielkiego wydanych w 533 r. n.e., który wskazywał, iż „utwór wyrażony słowami należy do właściciela papirusu pokrytego pismem”³⁰. W okresie starożytności również możemy dopatrzeć się początków prawa zwalczania nieuczciwej konkurencji, gdyż pierwsze normy dotyczące nieuczciwej reklamy pojawiły się w chińskim Kodeksie karnym *Ta tsinglu li*³¹.

W okresie średniowiecza rozwój własności intelektualnej przeżywał regres, przede wszystkim z uwagi na panujące poczucie, że prawdziwym twórcą wszelkich dzieł jest Bóg, a nie człowiek. Z tego powodu w średniowieczu wielu twórców pozostawało nieznanymi, a ich dzieła były anonimowe. Nie występowały wówczas żadne prawa dotyczące

²⁹ E. Ferenc-Szydelko, Prawo autorskie na ziemiach polskich do 1926, Kraków 2000, s. 11.

³⁰ Podaję za: S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda, Zagadnienia prawa autorskiego, Warszawa 1973, s. 2.

³¹ L. Górnicki, Nieuczciwa konkurencja w szczególności poprzez wprowadzające w błąd oznaczenie towaru lub usług i środki ochrony w prawie polskim, Wrocław 1997, s. 10.

kopiowania dzieł, a z uwagi na anonimowość twórców bardzo często dokonywano plagiatów³². Z drugiej jednak strony, u schyłku okresu średniowiecza, za sprawą wynalezienia przez J. Gutenberga druku, nastąpił przełom w dziedzinie własności intelektualnej. Wówczas, z uwagi na możliwość rozpowszechniania dzieł na szeroką skalę, zaczęto ujawniać nieuczciwą konkurencję pomiędzy drukarzami, co z kolei spowodowało konieczność reakcji rządzących. Ówczesni władcy zaczęli wówczas udzielać przywilejów na druk dla określonych cechów lub poszczególnych drukarzy. Spowodowało to także rozwój w dziedzinie prawa patentowego, gdyż powyższe przywileje, zwane często patentami, zaczęły być udzielane także na inne rozwiązania. Przywileje dawały czasowo i terytorialnie ograniczony monopol na korzystanie z danego rozwiązania. W tamtym czasie została także wydana pierwsza ustawa patentowa, tzw. ustawa wenecka z 1474 r., odnosząca się do ochrony rozwiązań z zakresu melioracji i urządzeń wodnych. Wiele z przedstawionych w niej podstawowych zasad prawa patentowego traktowanych jest jako podstawa obecnego prawa patentowego na całym świecie³³.

W renesansie, za sprawą rozpowszechnienia się druku, zaczęto coraz częściej udzielać wspomnianych wyżej przywilejów drukarskich. Przepisy regulujące zwalczanie nieuczciwej konkurencji w okresie renesansu pojawiły się także w statutowych regulacjach miejskich oraz cechowych. Istotnym aktem prawnym, powstałym w okresie renesansu, jest angielski *Statute of Monopolies* z 1624 r., który traktowany jest jako prototyp współczesnych regulacji dotyczących ochrony wynalazków. W powyższym dokumencie unieważniono wcześniej wydawane przywileje i przewidziano wydawanie patentów na wynalazki cechujące się nowością i użytecznością³⁴.

W okresie oświecenia nastąpił intensywny rozwój w zakresie prawa autorskiego, prawa własności przemysłowej, a także zwalczania nieuczciwej konkurencji. Zostało wówczas uchwalonych wiele ustaw

³² M. Załucki, *Prawo własności intelektualnej*. Repetytorium, Warszawa 2010, s. 34.

³³ R. Zawadzka, *Własności intelektualna. Własność przemysłowa*. Materiały pomocnicze do wykładów z przedmiotu Ochrona własności intelektualnej, Szczecin 2008, s. 11.

³⁴ S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda, *Zagadnienia prawa...*, s. 41.

odnoszących się do własności intelektualnej, przede wszystkim we Francji, które opierały się na modelu ochrony własnościowej, uznając prawo człowieka do efektów jego pracy. Przykładowo była to francuska ustawa patentowa z 1790 r. przyznająca twórcom wyłączne prawo do sprzedawania swoich dzieł³⁵. Podobny pogląd, przyznający autorom i ich następcom prawo do publikacji i czerpania korzyści z dzieła, występował także w angielskim prawodawstwie. Angielski *Statute of Anne* w 1710 r. oraz wspomniana wcześniej ustawa francuska z 1773 r. są uznawane za pierwsze akty normatywne chroniące prawa majątkowe twórców w dzisiejszym rozumieniu³⁶.

2. Geneza własności intelektualnej

Rozwój własności intelektualnej jako odrębnej dziedziny był podyktowany przede wszystkim rozwojem gospodarczym i pojawiającymi się coraz to nowymi problemami z tego zakresu, wymagającymi odrębnych uregulowań.

W XIX wieku nastąpił zasadniczy rozwój prawa własności intelektualnej przede wszystkim z powodu rozwoju międzynarodowej wymiany gospodarczej, a co za tym idzie – wzrastającej konkurencji między przedsiębiorcami. W tym czasie doszło do przyjęcia pierwszych międzynarodowych porozumień wprowadzających jednolite regulacje dotyczące poszczególnych dziedzin własności intelektualnej. Co istotne, w ówczesnych aktach prawnych nie pojawiło samo pojęcie „własności intelektualnej”, natomiast nie było wątpliwości co do wytworów umysłu człowieka, będących jego własnością³⁷.

Powyższe okoliczności doprowadziły do przyjęcia obowiązującej do dziś Konwencji paryskiej³⁸ z 1883 r., która jest uznawana za najstarszy

³⁵ Ibidem, s. 43.

³⁶ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Kraków 2021, s. 16.

³⁷ M. Załucki, *Prawo własności...*, s. 40.

³⁸ Konwencja Związkowa Paryska z dnia 20 marca 1883 r. o ochronie własności przemysłowej, przejrzana w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 r., w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 r. i w Hadze dnia 6 listopada 1925 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 17 marca 1931 r.), Dz.U. 1932 nr 2 poz. 8.

akt prawa międzynarodowego regulujący ochronę własności przesyłowej. Przedmiotem konwencji są między innymi patenty na wynalazki, wzory użytkowe, znaki towarowe, wzory przemysłowe. Konwencja ta wprowadziła tzw. zasadę pierwszeństwa, to znaczy przyznanie ochrony podmiotowi przed innymi osobami, który jako pierwszy złożył wniosek o ochronę wynalazku. Stronami Konwencji jest aż 178 państw³⁹, a tak znaczna liczebność i często brak możliwości dojścia do konsensusu doprowadziły do tego, że Konwencja od momentu jej wprowadzenia pozostała właściwie niezmieniona. Powyższe spowodowało, że część państw – stron przyjęło w 1994 r. Porozumienie w sprawie handlowych aspektów prawa własności intelektualnej⁴⁰.

Rozwój prawa własności intelektualnej w XIX wieku doprowadził także do podpisania Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 1886 r.⁴¹, która miała zasadnicze znaczenie dla rozwoju dziedziny prawa autorskiego. Konwencja ta zdefiniowała pojęcie utworów literackich i artystycznych, a także zobowiązała państwa – strony do ich ochrony. Konwencja berneńska z 1886 r., pomimo licznych nowelizacji, obowiązuje do dnia dzisiejszego.

Powołane na mocy Konwencji paryskiej z 1883 r. Biuro Ochrony Własności Przemysłowej oraz Biuro Ochrony Dzieł Literackich i Artystycznych, powstałe na mocy Konwencji berneńskiej z 1886 r., zostały w 1893 r. połączone w jedno Biuro Ochrony Własności Intelektualnej. Wówczas po raz pierwszy użyte zostało określenie „własność intelektualna”⁴².

Dla genezy własności intelektualnej istotne znaczenie miała przyjęta w 1967 r. w Sztokholmie Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO), która jest jedną z organizacji wyspecjalizowanych ONZ. Organizacja ta zarządza porozu-

³⁹ Stan na 24 grudnia 2021 r.

⁴⁰ Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS), Dz. U. z dnia 19 marca 1996 r. załącznik do nr 32, poz. 143.

⁴¹ Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r.), Dz.U. 1935 nr 84 poz. 515.

⁴² R. Zawadzka, Własność intelektualna..., s. 11.

mieniami z dziedziny własności intelektualnej, zastępując wcześniej funkcjonujące Biuro Ochrony Własności Intelektualnej. Celem organizacji jest głównie rozpowszechnianie wiedzy na temat ochrony własności intelektualnej, zapewnianie współpracy w kwestii ochrony tych praw, a także kontrola przestrzegania praw z zakresu własności intelektualnej wynikających z umów międzynarodowych. Ustanowienie Konwencji wprowadziło termin „własność intelektualna” do szerszego użycia, przyczyniło się także do bardziej nowoczesnego spojrzenia na jego znaczenie⁴³.

Regulacje z tego zakresu są zawarte zarówno w aktach prawa pierwotnego Unii Europejskiej, jak również prawa pochodnego oraz w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości⁴⁴.

W Polsce aktualnie obowiązującymi ustawami dotyczącymi własności intelektualnej są przede wszystkim: Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16 kwietnia 1993 r., Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 r., Ustawa Prawo własności przemysłowej z 30 czerwca 2000 r. oraz Ustawa o ochronie baz danych z 27 lipca 2001 r.

§ 3. Prawa autorskie i pokrewne jako własność intelektualna

Przez długi czas pojęcie własności intelektualnej było utożsamiane z wszelką działalnością artystyczną, literacką. Zgodnie jednak z dominującym obecnie poglądem w doktrynie, prawo autorskie i prawa pokrewne stanowią, obok własności przemysłowej, dziedzinę prawa własności intelektualnej.

Zgodnie z art. 1 ust. 1 PrAut, przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór).

⁴³ A. M. Dereń, L. Gajek, J. Zgadło, Własność intelektualna i przemysłowa w prawie międzynarodowym, europejskim i krajowym, Wrocław 1998.

⁴⁴ M. Załucki, Prawo własności..., s. 47.

Wobec powyższego, bezpośrednim przedmiotem ochrony ustawowej są prawa podmiotowe przysługujące twórcom, natomiast pośrednim przedmiotem ochrony są konkretne dobra niematerialne, tj. utwory i przedmioty praw pokrewnych⁴⁵.

W przytoczonym powyżej przepisie utwór został zdefiniowany bardzo ogólnie, w sposób opisowy, dzięki czemu na jego podstawie możliwe jest objęcie ochroną z tytułu prawa autorskiego szerokiego zakresu przejawów działalności twórczej. W art. 1 ust. 2 PrAut ustawodawca zawarł przykładowe wyliczenie kategorii utworów, do których zaliczają się utwory:

1. wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi;
2. plastyczne;
3. fotograficzne;
4. lutnicze;
5. wzornictwa przemysłowego;
6. architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne;
7. muzyczne i słowno-muzyczne;
8. sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne;
9. audiowizualne (w tym filmowe).

Zgodnie z art. 2 PrAut, przedmiotem prawa autorskiego jest także opracowanie cudzego utworu, w szczególności tłumaczenie, przeróbka oraz adaptacja, a także – zgodnie z art. 3 PrAut – zbiory, antologie, wybory, bazy danych spełniające cechy utworu autorskiego, nawet jeżeli zawierają niechronione materiały. Spod ochrony prawa autorskiego wyłączone zostały: odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne (art. 1 ust. 2¹ PrAut) oraz akty normatywne lub ich urzędowe projekty, urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole, opublikowane opisy patentowe lub ochronne, proste informacje prasowe (art. 4 PrAut).

Aby dane dobro niematerialne mogło być uznane za utwór, musi spełnić ogólne przesłanki zawarte w art. 1 ust. 1 PrAut, czyli posiadać twórczy oraz indywidualny charakter. Ustawa przewiduje, iż obydwie cechy muszą występować kumulatywnie, wobec czego muszą być ze

⁴⁵ R. Golat, Prawo autorskie..., s. 33.

sobą wzajemnie powiązane. Użycie określenia „działalność twórcza” oznacza, że ustawodawca za przedmiot prawa autorskiego uznaje tylko przejaw takiego działania, który posiada cechę nowości, a więc taki, który w choćby minimalnym stopniu różni się od innych przejawów takiego samego działania⁴⁶.

Istotne znaczenie ma także użycie w definicji przez ustawodawcę określenia „przejaw”. Przedmiotem praw autorskich nie może być zatem ciąg działalności, lecz jedynie jej rezultat, a więc uzewnętrznienie koncepcji twórcy, skonkretyzowane w sposób pozwalający na zapoznanie się z nim przez inne osoby. Zwrot ten wyraźnie oddziela proces twórczy od jego efektu – utworu⁴⁷. Powyższy proces „uzewnętrzniania” w nomenklaturze prawa autorskiego oznacza „ustalenie” dobra niematerialnego. Zgodnie z art. 1 ust. 3 PrAut utwór staje się przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną. Ustalenie utworu może nastąpić w jakiegokolwiek postaci, w zależności od jego rodzaju oraz charakteru, jednakże na tyle stabilnej, by utwór mógł oddziaływać artystycznie⁴⁸. Kwalifikowaną formą ustalenia jest utrwalenie, czyli przeniesienie utworu przez dowolną osobę (a więc także twórcę) na materialny nośnik umożliwiający tzw. reprodukcję dzieła, czyli wielokrotne odtwarzanie i percepcję utworu w późniejszych i różnych okresach. Co istotne, utrwalenie utworu nie ma znaczenia dla przyznania ochrony prawnoautorskiej⁴⁹.

Zgodnie z treścią art. 1 PrAut, dla kwalifikacji danego dzieła jako utworu nie ma znaczenia jego wartość, przeznaczenie ani sposób wyrażenia. Wobec powyższego, ochronie podlegają także dzieła subiektywnie uznawane za „bezwartościowe”, a także w takim samym stopniu te, których twórca nie ma zamiaru rozpowszechniać, jak i te o czysto komercyjnym przeznaczeniu⁵⁰.

⁴⁶ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, Przedmiot prawa autorskiego, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. J. Barta, Warszawa 2007, s. 8.

⁴⁷ R. Golat, Prawo autorskie..., s. 40.

⁴⁸ Orzeczenie SN z dnia 25 kwietnia 1973 r. sygn. akt I CR 91/73, OSNC 1974/3/50, LEX 1643.

⁴⁹ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, Przedmiot prawa autorskiego..., s. 23.

⁵⁰ R. Golat, Prawo autorskie..., s. 47.

Podmiotami praw autorskich są osoby posiadające dany utwór do swojej wyłącznej dyspozycji, a więc mogące rozporządzać bezwzględnymi prawami do niego⁵¹. Zgodnie z treścią art. 8 PrAut, prawo bezwzględne przysługuje twórcy, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Wobec tego regułą jest, iż z momentem powstania (ustalenia) utworu prawa osobiste oraz majątkowe przysługują jednemu podmiotowi – twórcy. Z analizy przepisów ustawy wynika jednak, iż podmiotami prawa autorskiego oprócz twórców (współtwórców) mogą być także inne podmioty, m.in. pracodawca. Zasadniczą różnicą pomiędzy tymi dwiema kategoriami jest fakt, iż wyłącznie twórcom przysługują uprawnienia z tytułu praw osobistych, natomiast prawa majątkowe mogą przysługiwać twórcom lub też drugiej kategorii podmiotów⁵². Do kategorii twórców mogą należeć wyłącznie osoby fizyczne, natomiast do kategorii pozostałych podmiotów mogą należeć zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne, które przykładowo nabyły określone prawa majątkowe do utworu.

Nabycie praw autorskich przez twórcę następuje w sposób pierwotny, *ex lege* wraz ze stworzeniem utworu i nie jest uzależnione od dokonania jakichkolwiek formalności. Samo więc stworzenie dobra niematerialnego i jego ustalenie jest zdarzeniem prawnym wystarczającym do nabycia prawa podmiotowego, natomiast odejście od tej zasady wymaga szczególnego przepisu ustawy⁵³.

Przedmioty praw pokrewnych na podstawie przepisów Ustawy PrAut możemy natomiast podzielić na pięć kategorii:

1. artystyczne wykonania;
2. fonogramy i wideogramy;
3. nadania programów radiowych i telewizyjnych;
4. pierwsze wydania;
5. wydania naukowe oraz krytyczne.

Z uwagi na znaczne podobieństwo przedmiotów ochrony, a także częste związanie praw pokrewnych z eksploatacją praw autorskich,

⁵¹ Ibidem, s. 108.

⁵² K. Kłafkowska-Waśniowska, Uwaga 8 do art. 17, [w:] Ustawy autorskie. Komentarze. Tom I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021.

⁵³ E. Ferenc-Szydełko, Uwaga I do art. 8 PrAut, [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2016, s. 131.

ustawodawca zdecydował się na uregulowanie powyższych kwestii w jednej ustawie.

Podmiotami praw pokrewnych są osoby, którym nie można przypisać twórczego wkładu w powstanie utworu, takie jak artyści wykonawcy, producenci fonogramów lub wideogramów, organizacje radiowe lub telewizyjne, wydawcy⁵⁴.

Prawa pokrewne mają charakterystyczne cechy praw majątkowych na dobrach niematerialnych – są prawami skutecznymi *erga omnes* oraz mogą być przedmiotem obrotu prawnego⁵⁵.

Powstanie utworu lub przedmiotu praw pokrewnych prowadzi do pojawienia się określonych uprawnień – praw osobistych oraz majątkowych przysługujących ich twórcom lub innym podmiotom. Charakterystyka praw zarówno osobistych, jak i majątkowych została zawarta we wcześniejszej części pracy. Warto jednakże nadmienić, iż w przypadku autorskich praw majątkowych, prawo do wynagrodzenia i realizacji prawa powinny oznaczać nie tylko korzyści uzyskiwane w zamian za zezwolenie na eksploatację praw autorskich, ale także korzyści z roszczeń powstałych wskutek naruszenia tych praw⁵⁶.

W odniesieniu do praw majątkowych twórcy, istotne znaczenie ma instytucja tzw. dozwolonego użytku, upoważniająca do odpłatnego lub nieodpłatnego korzystania z chronionego utworu bez zgody uprawnionego⁵⁷. Dozwolony użytek jest pewnego rodzaju ograniczeniem monopolu twórcy, nie ogranicza jednak treści samego prawa do utworu, a jedynie jego wykonywanie⁵⁸. Możemy wyróżnić dozwolony użytek prywatny (osobisty) oraz publiczny.

Dozwolony użytek osobisty został określony w art. 23 PrAut i dotyczy możliwości korzystania z danego dzieła dla własnych, prywatnych potrzeb bez zezwolenia twórcy. Jednak warunkiem legalnego korzy-

⁵⁴ J. Barta, R. Markiewicz, Prawo autorskie i prawa..., s. 22.

⁵⁵ Ibidem, s. 197.

⁵⁶ T. Targosz, Uwaga 8 do art. 18, [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz. red. D. Flisak, Warszawa 2015.

⁵⁷ Ibidem, s. 69.

⁵⁸ K. Grzybczyk, Zasada swobody umów a ograniczenie dozwolonego użytku chronionych utworów, [w:] Ustawowe ograniczenia swobody umów. Zagadnienia wybrane, red. B. Gnela, Warszawa 2010, s. 223.

stania jest to, by dzieło było już wcześniej rozpowszechnione. Zakres podmiotowy, poza bezpośrednim użytkownikiem, obejmuje także osoby pozostające z nim w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.

Dozwolony użytek publiczny, w odróżnieniu od prywatnego, obejmuje wyłącznie poszczególne kategorie utworów – te o doniosłej użyteczności publicznej, wskazane w Rozdziale 3 PrAut, w celach informacyjnych, dokumentacyjnych, edukacyjnych, państwowych i gospodarczych⁵⁹.

Autorskie prawa osobiste zostały natomiast wymienione w art. 16 PrAut. Zgodnie z tym przepisem, autorskie prawa osobiste chronią w szczególności: prawo do autorstwa utworu, do oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępnienia go anonimowo, prawo do nienaruszalności treści i formy oraz jego rzetelnego wykorzystania, prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności oraz do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu. Katalog ten nie ma charakteru zamkniętego, co umożliwia nadanie statusu autorskich dóbr osobistych również innym wartościom.

§ 4. Prawa własności przemysłowej w systemie własności intelektualnej

Zgodnie z dominującym poglądem własność przemysłowa jest częścią szerszego pojęcia – własności intelektualnej, która obejmuje także prawo autorskie i prawa pokrewne oraz prawa do baz danych⁶⁰. Za powyższym poglądem przemawia także fakt, iż przedmiotem własności przemysłowej są bez wątpienia dobra niematerialne o charakterze intelektualnym, wobec czego trudno wyłączyć je poza obszar własności intelektualnej⁶¹.

⁵⁹ J. Preussner-Zamorska, Dozwolony użytek chronionych utworów, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. J. Barta, Warszawa 2007, s. 434.

⁶⁰ R. Skubisz, Własność przemysłowa..., s. 54.

⁶¹ A. Szewc, G. Jyż, Prawo własności przemysłowej..., s. 3.

Poprzez własność przemysłową rozumie się ogół dóbr niematerialnych chronionych przez ustawę – Prawo własności przemysłowej, a także prawo międzynarodowe, w tym Konwencję paryską oraz prawo unijne. Katalog dóbr niematerialnych, będących przedmiotem własności przemysłowej, jest katalogiem otwartym, gdyż wraz z postępem technicznym i gospodarczym stale się poszerza, natomiast tylko dla niektórych dóbr została przewidziana ustawowa ochrona prawami bezwzględными własności przemysłowej. Dobrami niematerialnymi chronionymi prawami bezwzględными na podstawie ustawy Prawa własności przemysłowej są: wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne i topografie układów scalonych. Powszechnie przyjmuje się, iż w zakres pojęcia własności przemysłowej wchodzi również nowe odmiany roślin oraz informacje o charakterze know-how⁶².

Podmiotem praw własności przemysłowej jest, zgodnie z ogólną zasadą, twórca (współtwórca). W odniesieniu jednak do praw majątkowych, prawa te mogą przysługiwać także innym podmiotom – przedsiębiorcom, pracodawcom, producentom, zleceniodawcom itp. W pewnych przypadkach (wynalazki tajne lub z innych względów potrzebne dla realizacji zadań państwa) podmiotem tych praw może być również państwo⁶³.

Katalog praw bezwzględnych własności przemysłowej jest – w przeciwieństwie do katalogu dóbr niematerialnych – katalogiem zamkniętym, a objęcie danego dobra niematerialnego ochroną prawną pozostawiono decyzji ustawodawcy. Oznacza to, iż nie jest możliwe kreowanie praw bezwzględnych wolą stron, np. poprzez umowę, lecz uprawnieni korzystają z tej ochrony z mocy ustawy. Z powyższej zasady wynika także, iż treść praw własności przemysłowej również została ukształtowana ustawowo. Wspólną cechą praw własności przemysłowej jest to, iż są one co do zasady prawami bezwzględными, majątkowymi, ustanawiającymi wyłączność korzystania z danego dobra, ograniczonymi czasowo i terytorialnie, które powstają na podstawie decyzji administracyjnej Urzędu Patentowego o charakterze konstytutywnym (ist-

⁶² M. du Vall, *Prawo własności przemysłowej...*, s. 17.

⁶³ K. Czub, *Prawo własności intelektualnej...*, s. 70.

nieją jednak prawa powstające *ex lege* takie jak np. prawo do uzyskania patentu)⁶⁴.

Artykuł 6 PrWłPrzem⁶⁵ jako prawa bezwzględne udzielane na podstawie tejże ustawy wskazuje: patenty oraz dodatkowe prawa ochronne na wynalazki, prawa ochronne na wzory użytkowe i znaki towarowe, a także prawa z rejestracji na wzory przemysłowe, topografie układów scalonych oraz oznaczenia geograficzne. Powyższe prawa bezwzględne, zgodnie z przepisami ustawy, umożliwiają używanie danego dobra niematerialnego, w sposób zarobkowy lub zawodowy, na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 24 PrWłPrzem patenty są udzielane, bez względu na dziedzinę techniki, na wynalazki, które są nowe, posiadają poziom wynalazczy i nadają się do przemysłowego stosowania. Ustawa nie zawiera legalnej definicji wynalazku, natomiast przyjmuje się, iż wynalazkiem jest zupełne i twórcze rozwiązanie określonego problemu technicznego⁶⁶. Zakres przedmiotowy patentu określają tzw. zastrzeżenia patentowe zawarte w opisie patentowym. Czas trwania patentu wynosi 20 lat od daty dokonania zgłoszenia w Urzędzie Patentowym.

Wzorem użytkowym, zgodnie z definicją zawartą w art. 94 PrWłPrzem, jest nowe i nadające się do przemysłowego zastosowania rozwiązanie o charakterze technicznym, dotyczące kształtu lub budowy przedmiotu o trwałej postaci albo przedmiotu składającego się ze związanych ze sobą funkcjonalnie części o trwałej postaci. Zakres przedmiotowy prawa ochronnego, podobnie jak w przypadku patentu, określają zastrzeżenia ochronne. Czas trwania prawa ochronnego na wzór użytkowy wynosi 10 lat od daty dokonania zgłoszenia w Urzędzie Patentowym.

Znakiem towarowym, zgodnie z art. 120 PrWłPrzem, może być natomiast każde oznaczenie umożliwiające odróżnienie towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa oraz możliwe do przedstawienia w rejestrze znaków towarowych w sposób pozwalający

⁶⁴ P. Kostański, Ł. Żelechowski, Prawo własności przemysłowej, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 10.

⁶⁵ Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, tekst jedn. Dz. U. 2021, poz. 324 ze zm., dalej: PrWłPrzem.

⁶⁶ A. Szewc, G. Jyż, Prawo własności przemysłowej..., s. 54.

jący na ustalenie jednoznacznego i dokładnego przedmiotu udzielonej ochrony. Prawo ochronne na znak towarowy trwa 10 lat od daty dokonania zgłoszenia w UP.

Wzorem przemysłowym, zgodnie z art. 102 PrWłPrzem, jest nowa i posiadająca indywidualny charakter postać wytworu lub jego części, nadana mu w szczególności przez cechy linii, konturów, kształtów, kolorystykę, fakturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację. Wzór stanowi więc wygląd samego wytworu, który może być dostrzeżony za pomocą zmysłów. Zakres przedmiotowy prawa z rejestracji wzoru przemysłowego określa ilustracja wzoru przemysłowego oraz wyjaśniający ją opis, jeśli stanowi część zgłoszenia. Zgodnie z art. 105 ust. 4 PrWłPrzem zakres przedmiotowy obejmuje ponadto, oprócz postaci wytworu ujętej w rejestracji, każdy wzór, który na zorientowanym użytkowniku nie wywołuje odmiennego ogólnego wrażenia⁶⁷. Czas trwania prawa wynosi 25 lat od daty dokonania zgłoszenia w UP.

Zgodnie z art. 196 PrWłPrzem przez topografię układu scalonego rozumie się rozwiązanie polegające na przestrzennym, wyrażonym w dowolny sposób rozplanowaniu elementów, z których co najmniej jeden jest elementem aktywnym, oraz wszystkich lub części połączeń układu scalonego. Prawo z rejestracji topografii układu scalonego może być udzielone, z zastrzeżeniami, na topografię oryginalną, czyli taką, która jest wynikiem pracy intelektualnej twórcy i nie jest powszechnie znana w chwili jej powstania. Jeżeli topografia składa się z elementów powszechnie znanych w momencie rejestracji, może być udzielone na nią prawo z rejestracji tylko w takim zakresie, w jakim kombinacja tych elementów jest oryginalna. Ochrona topografii ustaje co do zasady po 10 latach od końca roku kalendarzowego, w którym topografia była wprowadzona do obrotu lub w którym dokonano zgłoszenia topografii w Urzędzie Patentowym, w zależności od tego, który z tych terminów upływa wcześniej.

Oznaczeniami geograficznymi, w rozumieniu art. 174 ustawy, są oznaczenia słowne odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do nazwy miejsca, miejscowości, regionu lub kraju (teren), które identyfikują towar jako pochodzący z tego terenu, jeżeli określona jakość, do-

⁶⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 listopada 2006 r. sygn. akt I Aca 783/06, LEX nr 759747.

bra opinia lub inne cechy towaru są przypisywane przede wszystkim pochodzeniu geograficznemu tego towaru. Celem ochrony oznaczeń geograficznych jest zabezpieczenie interesów przedsiębiorców, wytwarzających produkty opatrzone tymi oznaczeniami, a także odbiorców przed wprowadzeniem w błąd, co do pochodzenia produktu i jego cech. Prawo z rejestracji oznaczenia geograficznego jest udzielane bezterminowo i trwa od dnia dokonania wpisu do rejestru.

W ustawie PrWIPrzem przewidziano ponadto specyficzne uprawnienie o charakterze majątkowym, tzw. prawo do uzyskania wyłącznego prawa własności przemysłowej. Istnienie tego prawa stanowi legitymację do ubiegania się o udzielenie prawa wyłącznego, np. patentu na wynalazek⁶⁸.

Twórcom w zakresie własności przemysłowej przysługują także pewne prawa osobiste, przede wszystkim prawo do autorstwa. Podstawę jego wyodrębnienia stanowi art. 8 ust. 1 pkt 3 PrWIPrzem wskazujący, że twórca przysługuje prawo do wymienienia go jako twórcy w opisach, rejestrach oraz innych dokumentach i publikacjach. Normatywną podstawą prawa do autorstwa jest także art. 32, art. 284 pkt 1 oraz art. 303 ust. 1 PrWIPrzem. Doktryna wyklucza natomiast dopuszczalność powoływania się przez twórcę na prawo do decydowania o ujawnieniu projektu wynalazczego oraz prawo do ochrony integralności dzieła i jego rzetelnego wykorzystania⁶⁹.

⁶⁸ S. Szewc, G. Jyż, *Prawo własności przemysłowej...*, s. 115.

⁶⁹ A. Kubiak-Cyruł, J. Szwaja, *Twórcy i ich prawa osobiste...*, s. 370.

Prawa własności intelektualnej jako składnik majątku wspólnego małżonków

§ 1 Typy majątkowych ustrojów małżeńskich

Relacje majątkowe pomiędzy małżonkami w polskim porządku prawnym na przestrzeni lat były ujmowane różnorako i budziły pewne niejasności interpretacyjne. Początkowo, w projektach opublikowanych przez Komisję Kodyfikacyjną w latach 1934-1937 oraz w przedwojennej literaturze prawniczej, stosowane było pojęcie „rządu majątkowego”⁷⁰. Następnie, po wejściu w życie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 25 lutego 1964 r.⁷¹, zaczęto używać sformułowania „stosunki majątkowe małżeńskie”, a określenie „ustrój majątkowy” pojawiło się wyłącznie w art. IX przepisów wprowadzających⁷². Kontekst użycia sformułowania „ustrój majątkowy” prowadził wówczas do wniosku, iż pojęcie to może być używane zamiennie ze „stosunkami majątkowymi małżeńskimi”, co spotykało się z dużą krytyką⁷³.

W wyniku nowelizacji w 2004 r. zmieniono oznaczenie działu III tytułu I Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ze „stosunków majątkowych między małżonkami” na „małżeńskie ustroje majątkowe”. Powyższą zmianą ustawodawca rozwiązał istniejące wątpliwości termi-

⁷⁰ B. Bugajski, *Rozdzielność majątkowa...*, s. 27.

⁷¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2020 poz. 1359 ze zm. – dalej: k.r.o.

⁷² Art. IX Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1964 nr 9 poz. 59.

⁷³ J. S. Piąkowski, [w:] *System Prawa Rodzinnego*, red. J. S. Piąkowski, Wrocław 1985, s. 290.

nologiczne wskazując, iż zwrot „małżeńskie ustroje majątkowe” odnosi się wyłącznie do jednego z elementów stosunków majątkowych między małżonkami i nie wyczerpuje ich w całości, gdyż jest pojęciem węższym. Autorzy nowelizacji sprecyzowali, iż użycie sformułowania „małżeńskie ustroje majątkowe” wskazuje z jednej strony na mnogość ustrojów majątkowych, a z drugiej podkreśla zasadę swobodnego ich kształtowania w drodze umów małżeńskich⁷⁴.

Jak wskazują M. Nazar oraz J. Ignatowicz, małżeńskie ustroje majątkowe można rozumieć w dwojaki sposób. Po pierwsze, małżeński ustrój majątkowy można traktować jako instytucję prawną, czyli zespół norm określających zakres majątków małżonków, zasady korzystania i zarządzania nimi, po drugie zaś – jako system stosunków majątkowych między małżonkami, które powstają wskutek przynależności przedmiotów majątkowych nabytych zarówno przed, jak i w trakcie trwania małżeństwa do określonych mas majątkowych⁷⁵. J. S. Piątownski wskazuje natomiast, że ustrój majątkowy małżeński obejmuje ogół przepisów, jakim podlega dane małżeństwo względem ich majątków oraz w stosunkach między małżonkami oraz osobami trzecimi⁷⁶.

Na podstawie powyższych definicji można sformułować wniosek, iż małżeński ustrój majątkowy to grupa relacji majątkowych pomiędzy małżonkami oraz zasady odpowiedzialności małżonków wobec osób trzecich. Majątkowy ustrój małżeński wpływa bowiem nie tylko na stosunki wewnętrzne pomiędzy małżonkami, ale także na stosunki zewnętrzne z innymi osobami, w szczególności kształtując skuteczność i ważność czynności prawnych dokonywanych przez małżonków a dotyczących ich majątku, regulując także zasady zaspokajania wierzycieli z ich majątku⁷⁷.

Jako tradycyjne kryteria umożliwiające rozróżnienie majątkowych ustrojów małżeńskich należy wskazać: podstawę prawną oraz treść

⁷⁴ Rządowy projekt ustawy o zmianie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, KPP 2003/3, s. 696.

⁷⁵ M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy – wspólność ustawowa*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 251.

⁷⁶ J. S. Piątownski, [w:] *System Prawa Rodzinnego...*, s. 290.

⁷⁷ *Ibidem* s. 291.

ustroju majątkowego⁷⁸. Przy zastosowaniu pierwszego kryterium, a więc biorąc pod uwagę sposób powstania danego ustroju, możemy wyróżnić jego trzy rodzaje: **ustrój ustawowy, umowny oraz przymusowy**. Przyjmując natomiast za podstawę rozróżnienia treść ustroju, możemy wyróżnić: **wspólność** oraz **rozdzielność** majątkową. Rozróżnienie takie pozwala na rozstrzygnięcie, czy w ramach określonego ustroju istnieje majątek wspólny, czy też majątki osobiste małżonków zachowują odrębność. Biorąc pod uwagę treść ustroju, możemy wyróżnić także ustrój **rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków**, który łączy cechy wspólności i rozdzielności majątkowej⁷⁹.

Ustrój ustawowy powstaje z samego faktu zawarcia małżeństwa i nie wymaga żadnych dodatkowych czynności ze strony małżonków. Jest on instytucjonalnie ukształtowany przez ustawę, która wyznacza jego ramy. Ustrój ustawowy powstaje z mocy prawa, chyba że małżonkowie ustanowią umowny ustrój majątkowy bądź istnieją przesłanki do zastosowania ustroju przymusowego, wobec czego ustrój ustawowy powstający *ex lege* nie jest ustrojem przymusowym ani obligatoryjnym⁸⁰. Ustrój ustawowy jest podstawowym, powszechnym reżimem majątkowym, stanowiącym wyraz preferencji ustawodawcy co do ustroju, jaki powstaje między małżonkami, gdy nie zdecydują się oni na odmienne ukształtowanie łączących ich stosunków. Ustawodawca jako ustrój ustawowy przyjął ustrój wspólności majątkowej, zakładając, że jest on najkorzystniejszy z punktu widzenia potrzeb i rozwoju rodziny⁸¹.

Ustrój umowny powstaje w momencie zawarcia przez małżonków majątkowej umowy małżeńskiej zawartej w formie aktu notarialnego. Rozwiązanie takie pozwala małżonkom na dokonanie wyboru takiego ustroju majątkowego, jaki w danych okolicznościach najbardziej odpowiada ich interesom. Umowa majątkowa małżeńska stanowi specyficzny rodzaj umowy prawnej, do której zastosowanie mają przepisy szczególne k.r.o., a w przypadku braku szczególnych uregulowań – przepi-

⁷⁸ Ibidem, s. 295.

⁷⁹ M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy...*, s. 247.

⁸⁰ B. Bugajski, *Rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków*, Warszawa 2019, s. 50.

⁸¹ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 3 do art. 31, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014.

sy ogólne k.c. Małżonkowie nie mają jednak zupełnej swobody co do kształtowania treści umowy. Ograniczenia zostały wskazane m.in. w art. 47 § 1 k.r.o., który zawiera *numerus clausus* rodzajów umów, jakie małżonkowie mogą zawrzeć. Zgodnie z tym przepisem małżonkowie mogą wspólność ustawową rozszerzyć, ograniczyć lub ustanowić rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków. Dalsze ograniczenia zawiera art. 49 § 1 k.r.o., który wskazuje na niedopuszczalność rozszerzania wspólności majątkowej na pewne kategorie praw lub rzeczy. Nie jest także możliwe zawarcie umowy małżeńskiej sprzecznej z prawem i naczelnymi zasadami prawa rodzinnego. Małżeńska umowa majątkowa może zostać zawarta jeszcze przed zawarciem małżeństwa, jednakże staje się skuteczna dopiero w momencie wstąpienia w związek małżeński. Nie jest natomiast możliwe poprzedzenie takiej umowy umową przedwstępną⁸². Umowa majątkowa małżeńska prowadzi do zastąpienia „domyślnej” wspólności ustawowej ustrojem wybranym zgodnie przez małżonków. Z tego też względu do jej zawarcia niezbędne jest istnienie zgodnej woli stron. W świetle art. 47 § 2 zd. 1 k.r.o. małżeńska umowa majątkowa może być zmieniona. Pomimo braku wskazania w ustawie, na czym owa zmiana może polegać, w piśmiennictwie wskazuje się, iż może mieć ona dwojaki charakter, tzn. dotyczyć zmiany rodzaju umowy lub modyfikacji samej treści bez zmiany rodzaju⁸³. Małżeńska umowa majątkowa może zostać także w każdym momencie rozwiązana, a w przypadku braku postanowienia co do innego ustroju, zgodnie z art. 47 § 2 zd. 2 k.r.o., powstaje między małżonkami wspólność ustawowa. Małżeńska umowa majątkowa jest skuteczna wobec osób trzecich (wierzycieli), gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome najpóźniej w chwili wystąpienia zdarzenia, w wyniku którego został nawiązany stosunek prawny i z którego wynika wierzytelność⁸⁴.

Ustrój przymusowy jest specyficznym ustrojem majątkowym, gdyż odmiennie od ustroju ustawowego i umownego, powstaje niezależnie od woli małżonków. Ustrój przymusowy może być wprowadzony na podstawie orzeczenia sądu – na żądanie jednego z małżonków (art. 52

⁸² Ibidem, Uwaga 10 do art. 47.

⁸³ J. Gajda, T. Smyczyński, Umowne ustroje majątkowe, [w:] System prawa prywatnego, t. 11, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2014, s. 476.

⁸⁴ J. S. Piątkowski, [w:] System prawa rodzinnego..., s. 525.

§ 1 k.r.o.) lub na żądanie wierzyciela jednego z małżonków (art. 52 § 1a k.r.o.), a także *ex lege* – wskutek zdarzenia innego niż zawarcie małżeństwa, tj.: ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków, ogłoszenia jego upadłości (art. 53 k.r.o.) lub orzeczenia separacji (art. 54 § 1 k.r.o.)⁸⁵. Niezależnie od źródła powstania przymusowy ustrój majątkowy ma taką samą treść – jest on ustrojem rozdzielności majątkowej. Ustrój przymusowy powstaje między małżonkami z dniem oznaczonym w wyroku (art. 52 § 2 k.r.o.). Sąd może oznaczyć datę powstania ustroju przymusowego pomiędzy dniem wytoczenia powództwa a dniem wydania wyroku, jednakże w wyjątkowych sytuacjach może ustanowić rozdzielność między małżonkami z datą wsteczną (przed wytoczeniem powództwa). Odmienne, aniżeli w ustroju umownym, ustrój przymusowy jest skuteczny wobec osób trzecich nawet w sytuacji, w której nie powzięły one wiadomości o jego istnieniu⁸⁶.

Założeniem konstrukcyjnym ustroju wspólności majątkowej (zarówno ustawowej, jak i umownej) jest istnienie majątku wspólnego oraz majątków odrębnych każdego z małżonków. Majątek wspólny stanowi masa majątkowa objęta wspólnością łączną. Oznacza to, iż składniki majątku wspólnego małżonków przysługują im niepodzielnie, a każdy z małżonków uprawniony jest do całości majątku (a nie jego części). Cechą szczególną wspólności łącznej małżonków jest niezmienność podmiotów, która wynika ze ściśle osobistego stosunku, jakim jest małżeństwo⁸⁷. Małżonkowie ponadto, w trakcie trwania wspólności ustawowej, nie mogą rozporządzać ani zobowiązywać się do rozporządzania udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie im w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku (art. 35 k.r.o.). Ponadto, w trakcie trwania wspólności majątkowej, w określonych w art. 37 k.r.o. przypadkach do dokonania czynności prawnej niezbędna jest zgoda współmałżonka.

Ustrój rozdzielności majątkowej oznacza natomiast, iż zamiast majątku wspólnego oraz majątków osobistych każdego z małżonków w małżeństwie funkcjonują wyłącznie majątki osobiste. W takim ustro-

⁸⁵ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 1 do art. 52, [w:] Kodeks rodzinny...

⁸⁶ Ibidem, Uwaga 4 do art. 52.

⁸⁷ K. Pietrzykowski, Uwaga 30 do art. 31, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2018.

ju każdy z małżonków samodzielnie zarządza swoim majątkiem i nie jest zobowiązany do uzyskiwania zgody współmałżonka na dokonanie czynności prawnej. Ustrój rozdzielności majątkowej nie wyklucza możliwości wspólnego nabywania przedmiotów majątkowych przez małżonków, występują oni jednak wówczas jako współwłaściciele, a do ich majątków osobistych wchodzi udział we współwłasności w częściach ułamkowych⁸⁸. W drodze umowy majątkowej można natomiast ustanowić rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków, która w trakcie trwania małżeństwa nie różni się niczym od ustroju rozdzielności majątkowej. Po ustaniu rozdzielności, a więc po ustaniu małżeństwa, powstaje jednak obowiązek wyrównania dorobków pomiędzy małżonkami⁸⁹. Dorobek małżonka posiada swoją ustawową definicję zawartą w art. 51³k.r.o. Oznacza on wartość, o jaką wzrósł majątek osobisty małżonka od momentu zawarcia umowy majątkowej do ustania małżeństwa. Sposób obliczania dorobku określony w art. 51³ § 1 ma charakter bezwzględnie obowiązujący, wobec czego małżonkowie nie mogą w umowie majątkowej zawrzeć odmiennych postanowień w tym zakresie⁹⁰.

§ 2 Własność intelektualna w ustawowym ustroju majątkowym małżeńskim

Jak zostało przedstawione powyżej, w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym ustrojem ustawowym jest ustrój wspólności majątkowej, w którym istnieje majątek wspólny oraz majątki odrębne każdego z małżonków. Jak wskazuje J. S. Piąkowski, w kontekście ustrojów majątkowych małżeńskich pojęcie „majątku” należy rozumieć w sposób wąski, utożsamiając go wyłącznie z aktywami⁹¹. Za przyjęciem powyższego poglądu przemawia także podnoszony w doktrynie argument, iż zaliczenie długów do majątku wspólnego małżonków prowadziłoby do konieczno-

⁸⁸ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 1 do art. 51, [w:] Kodeks rodzinny...

⁸⁹ Ibidem, Uwaga 3 do art. 51³.

⁹⁰ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 4 do art. 51³, [w:] Kodeks rodzinny...

⁹¹ J. S. Piąkowski, Stosunki majątkowe między małżonkami, Warszawa 1955, s. 96.

ści odpowiedniego stosowania przepisów o wspólności ustawowej, a co za tym idzie – wierzyciel mógłby żądać zaspokojenia długu wyłącznie od obojga małżonków łącznie. Jak wskazuje M. Nazar, takie rozwiązanie wymagałoby stosownego unormowania w przepisach⁹². Powyższe, wąskie rozumienie pojęcia majątku potwierdza także sama treść art. 31 § 1 k.r.o., który stanowi, że w skład majątku wspólnego małżonków wchodzi przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania ustawowej wspólności przez oboje małżonków lub przez jednego z nich⁹³. Termin „przedmioty majątkowe” nie został zdefiniowany przez ustawodawcę, lecz w kontekście art. 31 przyjmuje się, iż są to wszelkie prawa majątkowe, zarówno bezwzględne, takie jak prawo własności rzeczy, jak i względne, np. wierzytelności⁹⁴. Konkretyzację powyższego stwierdzenia zawiera art. 31 § 2 k.r.o., który przykładowo wskazuje, że do majątku wspólnego małżonków należą w szczególności:

1) pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków;

2) dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków;

3) środki zgromadzone na rachunku otwartym lub pracowniczym funduszu emerytalnym każdego z małżonków;

4) kwoty składek zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych⁹⁵.

Jak zostało wskazane powyżej, oprócz majątku wspólnego w ustroju ustawowym istnieją także dwa majątki osobiste: majątek osobisty żony oraz majątek osobisty męża. Każdemu z małżonków przysługują uprawnienia do korzystania ze składników majątku osobistego, a także do samodzielnego rozporządzania nim. Małżonek jednak w swoim działaniu powinien mieć na uwadze potrzeby rodziny (art. 27 k.r.o.) oraz obowiązki wynikające z art. 23 k.r.o.⁹⁶. Przedmioty wchodzące

⁹² M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy...*, s. 261.

⁹³ K. Pietrzykowski, Uwaga 4 do art. 31, [w:] *Kodeks rodzinny...*

⁹⁴ Ibidem, Uwaga 9 do art. 31.

⁹⁵ Ustawa z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. 2021 poz. 423 ze zm.

⁹⁶ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 3 do art. 33, [w:] *Kodeks rodzinny...*

w skład majątków osobistych małżonków zostały wyliczone w art. 33 k.r.o., przy czym wyliczenie to ma charakter wyczerpujący, a przedmioty niemieszczące się w tym katalogu, ale nabyte w czasie trwania wspólności, wchodzi w skład majątku wspólnego⁹⁷. Zgodnie z punktem 9 powyższego przepisu do majątku osobistego każdego z małżonków zalicza się:

- 1) prawa autorskie i prawa pokrewne;
- 2) prawa własności przemysłowej;
- 3) inne prawa twórcy.

Jak zostało wskazane we wcześniejszej części pracy, prawa własności intelektualnej możemy podzielić na dwa odrębne prawa – majątkowe i osobiste. Przed wejściem w życie nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r.⁹⁸ w doktrynie wskazywano, iż zgodnie z wykładnią językową art. 33 pkt. 10 *in principio* k.r.o., sformułowanie „prawa autorskie twórcy” odnosiło się zarówno do praw osobistych, jak i praw majątkowych⁹⁹. Powyższe stanowisko budziło jednakże wiele kontrowersji z uwagi na fakt, iż jego przyjęcie prowadziłoby do wniosku, że prawa osobiste mogłyby przysługiwać także małżonkowi twórcy, który nie brał udziału w procesie twórczym, co stałoby w sprzeczności z art. 16 PrAut, zgodnie z którym autorskie prawa osobiste przysługują wyłącznie twórcy. Wskazane zastrzeżenia pozostały aktualne po wejściu w życie nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r., gdyż ustawa w dalszym ciągu posługiwała się ogólnym zwrotem „prawa autorskie i prawa pokrewne”, a wykładnia językowa przepisu art. 33 pkt. 9 mogłaby prowadzić do podobnych wniosków. W doktrynie zaczęto wówczas zaznaczać, iż do interpretacji przepisu art. 33 pkt. 9 k.r.o. niezbędne jest zastosowanie wykładni funkcjonalnej i zestawienie jego treści z art. 16 PrAut¹⁰⁰. Autorskie prawa osobiste nie podlegają

⁹⁷ Ibidem, Uwaga 4 do art. 22.

⁹⁸ Ustawa z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2004, nr 162, poz. 1691 – dalej: nowelizacja z 2004 r.

⁹⁹ G. Jędrejek, Przynależność praw na dobrach intelektualnych do majątków małżonków, „Rzecznik Patentowy” 2002, nr 3, s. 150.

¹⁰⁰ M. Sychowicz, Uwaga 5 do art. 33, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Piasecki, Warszawa 2011.

zrzeczeniu się lub zbyciu, a ich podmiotem może być wyłącznie twórca, wobec czego przyjęto, iż art. 33 pkt. 9 k.r.o. powinien obejmować swym zakresem wyłącznie prawa majątkowe¹⁰¹.

Powyższa analiza ma znaczenie także dla innych praw własności intelektualnej – prawa te mogą stać się składnikiem majątków małżonków tylko wówczas, gdy można im przypisać charakter majątkowy, a niezbywalne prawa niemajątkowe nie mogą stanowić składnika ani majątku wspólnego, ani majątku osobistego małżonka¹⁰².

Autorskie prawa majątkowe zostały określone w art. 17 PrAut, który stanowi, iż twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Z kolei prawami pokrewnymi, jak zostało wskazane we wcześniejszej części pracy, są: prawo do artystycznych wykonania, prawa do fonogramów i wideogramów, prawa do nadań programów, prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych.

Jak wskazuje M. Nazar, spośród powyższych praw pokrewnych pewne wątpliwości budzi objęcie zakresem art. 33 pkt. 9 k.r.o. prawa do nadań programów, ponieważ przysługuje ono organizacji radiowej lub telewizyjnej, a nie osobie fizycznej¹⁰³. Jak jednak zauważa M. Czajkowska-Dąbrowska, przez organizację radiową lub telewizyjną należy rozumieć podmioty o różnych formach organizacji z uwagi na brak definicji legalnej, wobec czego nie można wykluczyć sytuacji, w której za nadawcę zostanie uznana także osoba fizyczna i możliwe będzie zakwalifikowanie tego prawa jako składnika jej majątku osobistego¹⁰⁴.

Regulacja zawarta w art. 33 pkt. 9 k.r.o. w zakresie praw własności przemysłowej obejmuje majątkowe prawa twórców tzw. projektów wynalazczych (wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, topografii układów scalonych i projektów racjonalizatorskich). Zgodnie z art. 8 ust. 1 PrWłPrzem, na warunkach określonych w ustawie twór-

¹⁰¹ M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy...*, s. 319.

¹⁰² Zob. wyrok NSA z 29 września 2011 r. II GSK 961/20, LEX nr 1068910; wyrok NSA z 9 listopada 2011 r., II GSK 1121/10, LEX nr 1070217.

¹⁰³ M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy...*, s. 319.

¹⁰⁴ M. Czajkowska-Dąbrowska, *Prawa do nadań*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 548.

com wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych oraz topografii układów scalonych przysługuje prawo do uzyskania patentu, prawa ochronnego lub prawa z rejestracji oraz prawo do wynagrodzenia. Twórcom projektów racjonalizatorskich przysługuje natomiast, zgodnie z art. 8 ust. 2 PrWłPrzem, prawo do wynagrodzenia.

W art. 8 ust. 1 pkt. 3 PrWłPrzem wskazano, iż twórcom wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych i topografii układów scalonych przysługuje także prawo do wymienienia ich jako twórcy w opisach, rejestrach oraz innych dokumentach i publikacjach. Uprawnienie to ma co do zasady charakter niemajątkowy i nie podlega ocenie z punktu widzenia art. 33 pkt. 9 k.r.o. Forma przedstawieniowa znaku towarowego może w pewnych okolicznościach uzyskać status utworu w rozumieniu PrAut, a co za tym idzie – będzie mogła wówczas być objęta zakresem art. 33 pkt. 9 k.r.o.¹⁰⁵ Prawo ochronne na znak towarowy wchodzi oczywiście co do zasady do majątków osobistych małżonków.

Z uwagi na fakt, iż przepis art. 33 pkt. 9 k.r.o., oprócz praw autorskich i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej, wskazuje na „inne prawa twórcy”, należy zauważyć, iż wyliczenie to nie ma charakteru enumeratywnego. Jak zauważa M. Nazar, zakresem tego przepisu można objąć także inne prawa twórcy, które prawodawca określił (lub dopiero określi) na mocy przepisów szczególnych. Powyższe rozwiązanie w doktrynie oceniane jest pozytywnie, gdyż pozwala na zakwalifikowanie do majątku małżonków praw, które wykraczają poza „tradycyjny” podział na prawo autorskie i prawo własności przemysłowej, co ze względu na szybki postęp technologiczny ma istotne znaczenie¹⁰⁶. Ustalenie jednak, czy dane prawo twórcy może być objęte zakresem art. 33 pkt. 9 k.r.o., powinno być każdorazowo precyzyjnie analizowane w ramach oceny danego przypadku. W tym kontekście rozważenia wymaga prawo producenta baz danych, o którym mowa

¹⁰⁵ E. Wojcieszko-Głuszko, Pojęcie znaku towarowego, [w:] System prawa prywatnego, tom 14b, Prawo własności przemysłowej, red. R. Skubisz, Warszawa 2017, s. 474.

¹⁰⁶ B. Bugajski, Rozdzielność..., s. 50.

w Ustawie o ochronie baz danych z 27 lipca 2001 r.¹⁰⁷ Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt. 4 u.o.b.d. producentem jest osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która ponosi ryzyko nakładu inwestycyjnego przy tworzeniu bazy danych. Producentowi baz danych przysługuje wyłączne i zbywalne prawo pobierania danych i wtórnych ich wykorzystania w całości lub w istotnej części co do jakości lub ilości. Powyższe prawo, określone w art. 6 ust. 1 u.o.b.d., stanowi zbywalne prawo podmiotowe bezwzględne o charakterze wyłącznym i skuteczności *erga omnes*¹⁰⁸. Zgodnie z art. 3 PrAut bazy danych spełniające cechy utworu są przedmiotem prawa autorskiego, wobec czego prawa producenta jako osoby fizycznej można zakwalifikować jako „inne prawa twórcy” w rozumieniu art. 33 pkt. 9 k.r.o.

Pewne wątpliwości interpretacyjne budzi jednak użyta przez ustawodawcę terminologia. Zwrot „inne prawa twórcy” odnosi się tradycyjnie do praw osobistych, ewentualnie majątkowych, ale tylko, gdy służą samemu twórcy. Wydaje się, że lepszym określeniem mogłoby być w tej sytuacji wyrażenie „inne prawa własności intelektualnej”. Takie pojęcie jest szerokie. Obejmuje np. prawo hodowcy do nowej odmiany rośliny i to także w przypadku, gdy hodowca (twórca) przeniósł to prawo na inny podmiot (np. na rolnika pozostającego w związku małżeńskim).

W sytuacji, gdy prawa majątkowe twórcy przysługują obojgu małżonkom z tego samego tytułu, należy zakwalifikować je do ich majątków osobistych zgodnie z przepisami szczególnymi dotyczącymi danego prawa. Przykładowo, zgodnie z art. 9 ust. 1 PrAut, współtwórcom przysługuje prawo autorskie wspólne co do zasady w częściach równych, wobec czego do majątków osobistych małżonków-współtwórców zostaną zaliczone udziały w prawie (po połowie, jeśli tylko oni są twórcami). Jak słusznie zauważył J. S. Piątkowski, cel przepisu art. 33 pkt. 9 k.r.o. nie pozwala uznać praw osobistych małżonków-współtwórców za objęte wspólnością ustawową¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, tekst jedn. Dz.U. 2021 poz. 386 ze zm., dalej: u.o.b.d.

¹⁰⁸ D. Lubasz, M. Namysłowska, Komentarz do art. 6, [w:] Ustawa o ochronie danych. Komentarz, red. D. Lubasz, M. Namysłowska, Warszawa 2013.

¹⁰⁹ J. S. Piątkowski, [w:] System prawa rodzinnego..., s. 393.

Istotną kwestią jest także kwalifikacja prawa do wynagrodzenia twórcy jako składnika majątku wspólnego bądź osobistego małżonków. Zgodnie z ogólnymi zasadami przyjętymi w prawie rodzinnym, wynagrodzenie staje się składnikiem majątku wspólnego małżonków z chwilą jego pobrania¹¹⁰. Wobec tego prawo do wynagrodzenia w znaczeniu prawa podmiotowego oraz roszczenie o zapłatę wynagrodzenia autorskiego wchodzi w skład majątków osobistych małżonków. Zasadę tę potwierdza treść art. 33 pkt. 7 k.r.o., zgodnie z którym do majątku osobistego każdego z małżonków należą wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków. Powyższe stanowisko potwierdza także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 marca 2002 r., który wskazał, iż „w skład majątku osobistego małżonka wchodzi majątkowe prawo twórcy, które nie stało się jeszcze dochodem w postaci uzyskanego wynagrodzenia”¹¹¹. Wobec powyższego pobrane dochody z tytułu korzystania z wymienionych wyżej praw, jako dochody z majątku osobistego, staną się na podstawie art. 31 k.r.o. § 2 pkt. 2 składnikiem majątku wspólnego obojga małżonków¹¹².

§ 3 Prawa własności intelektualnej w umownych ustrojach majątkowych małżeńskich

Majątkowa umowa małżeńska, powszechnie nazywana „intercyzą”, jest umową, którą mogą zawrzeć małżonkowie mający bezspornie równe prawa i która pozwala na wystarczająco swobodne uregulowanie ich sytuacji majątkowej. W doktrynie wskazuje się, iż cechami wspólnymi wszystkich umów majątkowych są: możliwość zawarcia ich tylko przez małżonków bądź przez nupturientów, forma aktu notarialnego oraz fakt, że dokonuje ona „ustalenia zasad, według których kształtować się mają wzajemne stosunki majątkowe małżonków”¹¹³. Na podstawie art. 47 k.r.o. małżonkowie mogą za pomocą majątkowej umowy mał-

¹¹⁰ T. Sokołowski, Komentarz do art. 31, teza 12, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. H. Doleckie, T. Sokołowski, Warszawa 2010.

¹¹¹ Wyrok SN dnia 26.03.2002 r., I PKN 972/00, LEX 55721.

¹¹² M. Sychowicz, Uwaga 10 do art. 31, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy...

¹¹³ K. Pietrzykowski, Uwaga 4 do art. 47, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy...

żeńskiej rozszerzyć wspólność ustawową, ograniczyć ją, ustanowić rozdzielność lub ustanowić rozdzielność z wyrównaniem dorobków.

Rozszerzenie umowy majątkowej polega na postanowieniu, iż z chwilą wskazaną w umowie do majątku wspólnego będzie wchodzić większa niż dotychczas grupa rodzajowo wskazanych przedmiotów. Umowa taka będzie łączyła ze sobą postanowienia ogólne wspólności ustawowej z przesunięciami oznaczonych przedmiotów z majątku osobistego na majątek wspólny¹¹⁴.

Umowa majątkowa rozszerzająca wspólność podlega pewnym ograniczeniom. Ustawodawca w art. 49 § 1 k.r.o. enumeratywnie wymienił składniki, na jakie nie jest możliwe rozszerzenie wspólności majątkowej. Skoro we wskazanym przepisie nie znalazły się prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej ani też inne prawa twórcy, to należy uznać, iż możliwa będzie umowa majątkowa małżeńska, na mocy której dojdzie do rozszerzenia wspólności majątkowej o te kategorie¹¹⁵.

Ograniczenie wspólności majątkowej polega na tym, iż od momentu wskazanego w umowie, przedmioty majątkowe, należące do majątku wspólnego, będą wchodzić do majątków osobistych małżonków¹¹⁶. Oprócz wskazanej w art. 47 § 1 k.r.o. możliwości umownego ograniczenia wspólności Kodeks nie zawiera innych uregulowań w tym zakresie, wobec czego należy przyjąć, iż małżonkowie mają swobodę co do przeniesienia do majątków osobistych przedmiotów majątkowych wymienionych w katalogu otwartym w art. 31 § 2 k.r.o. Wskazuje się jednak, iż jedynym ograniczeniem swobody małżonków w umownym ograniczeniu wspólności jest wymóg, aby w majątku wspólnym pozostał jakikolwiek składnik¹¹⁷. Przeniesienie wszystkich składników z majątku wspólnego do majątków osobistych prowadziłoby bowiem do ustanowienia ustroju rozdzielności majątkowej. Z uwagi na fakt, iż prawa własności intelektualnej wchodzi w skład majątków osobistych małżonków, ustrój ten nie wywołuje istotnych skutków w zakresie ich

¹¹⁴ T. Sokołowski, *Swoboda intercyzy. Zakres modyfikacji małżeńskich ustrojów majątkowych*, Warszawa 2013, s. 152.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 12 do art. 49, [w:] *Kodeks rodzinny...*

¹¹⁷ Ibidem.

prawnego przyporządkowania do poszczególnych mas majątkowych. W skład majątku wspólnego małżonków wchodzi jednak dochody z majątku osobistego, a więc dochody z tytułu korzystania z praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórców. Małżonkowie mogą więc w drodze intercyzy postanowić, iż dochody z tytułu wyżej wymienionych praw własności intelektualnej będą wchodziły w skład majątku osobistego jednego z małżonków, przykładowo twórcy¹¹⁸.

Po umownym ustanowieniu rozdzielności majątkowej majątki małżonków pozostają ich odrębną własnością, a majątek wspólny w ogóle nie powstaje. Do ustanowienia rozdzielności majątkowej w drodze umowy wystarczy zgodna wola małżonków, gdyż ustawa nie przewiduje żadnych dodatkowych wymogów i przeszkód w tym zakresie (odmiennie do rozdzielności przymusowej)¹¹⁹. Umowne ustanowienie rozdzielności ustawowej wywołuje tylko skutki na przyszłość – od chwili zawarcia umowy lub w czasie oznaczonym w umowie. Nie jest jednak dopuszczalnie ustanowienie pomiędzy małżonkami rozdzielności z datą wsteczną w drodze małżeńskiej umowy majątkowej¹²⁰. Konsekwencją ustanowienia rozdzielności majątkowej jest sytuacja, w której każdy z małżonków zarządza samodzielnie swoim majątkiem i nie jest zobowiązany do uzyskiwania zgody współmałżonka na dokonanie czynności prawnej, ani nawet do informowania go o stanie swojego majątku¹²¹. Chwila zawarcia umowy majątkowej ustanawiającej rozdzielność ma znaczenie dla określenia składu majątków osobistych po zawarciu umowy. Jeżeli bowiem umowa majątkowa została zawarta przed zawarciem małżeństwa, majątek wspólny w ogóle nie powstaje, a małżonkowie będą dysponować majątkami osobistymi, w których skład wejdą przedmioty nabyte zarówno przed, jak i po zawarciu małżeństwa. Jeżeli natomiast umowa majątkowa zostanie zawarta w trakcie trwania małżeństwa, majątek wspólny ulega przekształceniu we wspólność, w której udziały małżonków są co do zasady równe i co do której znajdują zastosowanie

¹¹⁸ T. Sokołowski, *Swoboda intercyzy...*, s. 164.

¹¹⁹ E. Skowrońska-Bocian, *Uwaga 2 do art. 51, [w:] Kodeks rodzinny...*

¹²⁰ B. Bugajski, *Rozdzielność majątkowa...*, s. 71.

¹²¹ E. Skowrońska-Bocian, *Uwaga 1 do art. 51¹, [w:] Kodeks rodzinny...*

przepisy o wspólności majątku spadkowego i dziale spadku¹²². W skład majątków osobistych wchodziły wówczas przedmioty należące uprzednio do majątków osobistych, a także udziały w masie majątkowej objętej wcześniej wspólnością. W umowie wprowadzającej ustrój rozdzielności majątkowej małżonkowie mogą dokonać podziału majątku, który wchodził w skład majątku wspólnego¹²³.

Z założeń konstrukcyjnych umownej rozdzielności majątkowej wynika, iż prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy zarówno przed, jak i po zawarciu umowy, stanowią majątek osobisty małżonków. Z tego też względu pozostawanie przez małżonków w ustroju umownej rozdzielności majątkowej nie powoduje szczególnych skutków dla prawnego przyporządkowania praw własności intelektualnej do poszczególnych mas majątkowych.

Kolejnym ustrojem, jaki może zostać ustanowiony pomiędzy małżonkami umową, jest ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Ustrój ten został wprowadzony nowelizacją z 2004 r., a jego celem miało być ułatwienie prowadzenia działalności gospodarczej przez samych małżonków, a także zabezpieczenie interesu niepracującego małżonka poprzez zapewnienie mu udziału w przyroście majątku¹²⁴. Rozdzielnosc majątkowa z wyrównaniem dorobków to ustrój, który łączy w sobie dwa przeciwstawne rozwiązania – wspólność i rozdzielnosc majątkową¹²⁵.

Ustrój ten w okresie trwania małżeństwa nie różni się od ustroju rozdzielnosci majątkowej, ponieważ podczas jego trwania majątki małżonków pozostają ich wyłączną własnością i nie powstaje majątek wspólny. O powyższym świadczy sformułowanie art. 51³ k.r.o., który wskazuje, iż do rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków stosuje się wprost (a nie odpowiednio) przepisy o rozdzielnosci majątkowej¹²⁶.

¹²² K. Pietrzykowski, Uwaga 2 do art. 51, [w:] Kodeks rodzinny...

¹²³ J. Ignaczewski, [w:] Małżeńskie prawo majątkowe, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2017, s. 196.

¹²⁴ G. Jędrejek, Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, „Studia Prawnicze” 2002, nr 3, s. 10.

¹²⁵ B. Bugajski, Rozdzielnosc majątkowa..., s. 74.

¹²⁶ K. Pietrzykowski, Uwaga 2 do art. 51³, [w:] Kodeks rodzinny...

Różnice pomiędzy omawianym ustrojem a ustrojem rozdzielności majątkowej ujawniają się dopiero w momencie ustania małżeństwa. Powstaje wówczas obowiązek wyrównania dorobków między małżonkami (art. 51³k.r.o.) lub między jednym z nich a spadkobiercami drugiego (art. 51⁵k.r.o.). Wówczas małżonek, którego wartość majątku wzrosła w czasie obowiązywania tego ustroju, ma obowiązek przekazania drugiemu współmałżonkowi składników majątkowych w celu zrównoważenia wartości majątków. Obowiązek ten pozostaje w ścisłym związku z zasadą równouprawnienia małżonków (art. 23 k.r.o.). W ustawie nie wskazano, w jaki sposób powinno nastąpić wyrównanie dorobków, należy zatem przyjąć, iż może to nastąpić w drodze rozliczeń pieniężnych lub w drodze przeniesienia określonego prawa¹²⁷.

Prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej i inne prawa twórcy w ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków stanowią składnik majątków osobistych małżonków. Obowiązywanie więc tego ustroju (podobnie jak w przypadku ustroju rozdzielności majątkowej) nie ma znaczenia dla przyporządkowania praw własności intelektualnej do określonych mas majątkowych. Wskazane prawa własności intelektualnej mogą jednak odgrywać istotną rolę przy obliczaniu dorobku małżonków.

Dorobkiem każdego z małżonków, zgodnie z art. 51³ § 1 k.r.o., jest wzrost wartości jego majątku po zawarciu umowy. Zgodnie z art. 51³ § 3 dorobek oblicza się według stanu majątku z chwili ustania rozdzielności majątkowej i według cen z chwili rozliczenia. Przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący, a więc strony nie mogą w umowie zawrzeć postanowień odmiennych. Powyższy przepis należy interpretować w ten sposób, że obliczając wartość dorobku, należy ustalić skład majątku w chwili zawarcia umowy (majątek początkowy) oraz skład w chwili ustania rozdzielności (majątek końcowy), a następnie ustalić ich wartość według cen z chwili rozliczenia. Następnie należy porównać ich wartość, a różnica w wartości stanowi dorobek małżonka¹²⁸.

Jak zostało wskazane powyżej, zasady obliczania wartości dorobku mają charakter bezwzględnie obowiązujący. Małżonkowie jednakże

¹²⁷ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 1 do art. 51⁴, [w:] Kodeks rodzinny...

¹²⁸ Ibidem, Uwaga 4 do art. 51³.

mogą, w granicach wyznaczonych ustawą, ustalić, które przedmioty majątkowe będą uwzględniane, a które pomijane przy obliczaniu dorobków¹²⁹. Końcowe obliczenie wartości dorobku, przy braku odmiennego uregulowania w umowie, następuje po zastosowaniu art. 51³ § 2 k.r.o., określającego zasady pomijania lub doliczania wartości majątkowych pochodzących z określonych źródeł. Zgodnie z tym przepisem przy obliczaniu wartości dorobku należy pominąć prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy. Pominięciu podlega nie tylko wartość tych przedmiotów majątkowych, ale także wartość innych przedmiotów uzyskanych w zamian za nie, czyli surogatów.

Wobec powyższego, w przypadku ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, małżonkowie mają możliwość swobodnego decydowania, czy prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórców mają zostać uwzględnione przy obliczaniu wartości dorobku, czy też nie.

§ 4 Własność intelektualna w przymusowym ustroju majątkowym małżeńskim

Trzecim rodzajem małżeńskich ustrojów majątkowych, oprócz ustroju ustawowego i umownego, jest ustrój przymusowy. Ustrój przymusowy, jak zostało wskazane we wcześniejszej części pracy, może powstać:

- 1) wskutek orzeczenia sądowego zapadłego w wyniku uwzględnienia przez sąd żądania jednego z małżonków;
- 2) wskutek orzeczenia sądowego zapadłego wskutek uwzględnienia żądania wierzyciela jednego z małżonków;
- 3) z mocy prawa jako następstwo innego zdarzenia, tj. ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków, ogłoszenia jego upadłości lub orzeczenia separacji małżonków.

Ustrój przymusowy zastępuje wcześniej istniejący ustrój pomiędzy małżonkami, tj. ustrój wspólności ustawowej, ustroje umownej wspólności majątkowej oraz ustrój rozdzielności z wyrównaniem dorobków. Co

¹²⁹ B. Bugajski, Rozdzielność majątkowa..., s. 96.

istotne, przesłanką możliwości wytoczenia powództwa o ustanowienie rozdzielności przymusowej jest istnienie choćby częściowej wspólnoty majątkowej małżonków¹³⁰. Ustrój przymusowy powstały na żądanie jednego z małżonków może zostać w każdej chwili zniesiony za zgodną wolą stron. Ustrój przymusowy powstający z mocy prawa trwa natomiast tak długo, jak długo istnieje przyczyna powstania, nie może zostać zmieniony ani zniesiony w drodze umowy majątkowej małżeńskiej¹³¹.

Przesłanką ustanowienia przez sąd ustroju przymusowego na żądanie jednego z małżonków są ważne powody rozumiane jako okoliczności, które sprawiają, że w danej sytuacji dalsze istnienie wspólnoty majątkowej nie służy dobru małżonka i rodziny, a także prowadzi do sytuacji sprzecznej z zasadami współżycia społecznego¹³². W świetle orzecznictwa, za jeden z ważnych powodów – w rozumieniu art. 52 § 1 k.r.o. – może być uznana separacja faktyczna małżonków, a więc zerwanie wszelkich stosunków majątkowych pomiędzy stronami, co uniemożliwia lub znacznie utrudnia współdziałanie w zarządzie ich majątkiem wspólnym¹³³.

Przesłanką legitymacji wierzyciela do wytoczenia powództwa o ustanowienie pomiędzy małżonkami rozdzielności jest uprawdopodobnienie, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga ustanowienia rozdzielności i dokonania podziału majątku małżonków¹³⁴.

Omawiany ustrój majątkowy może być ustanowiony wyłącznie w trakcie trwania małżeństwa. Uprawomocnienie się wyroku orzekającego rozwód, a co za tym idzie ustanie wspólnoty majątkowej wskutek ustania małżeństwa, wyłącza możliwość ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej¹³⁵.

¹³⁰ K. Gromek, Uwaga 1 do art. 52, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Gromek, Warszawa 2018.

¹³¹ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 1 do art. 52, [w:] Kodeks rodzinny....

¹³² Ibidem, Uwaga 11 do art. 52.

¹³³ Wyrok SN z dnia 14 stycznia 2015 r., III CK 112/04, LEX nr 602707.

¹³⁴ K. Pietrzykowski, Uwaga 3 do art. 52, [w:] Kodeks rodzinny...

¹³⁵ Uchwała SN z dnia 10 lutego 1982 r., III CZP 62/81, OSNC 1982/7/99, LEX nr 2748.

Obligatoryjnym elementem wyroku ustanawiającego ustrój przymusowy jest wskazanie dnia powstania ustroju rozdzielności majątkowej pomiędzy małżonkami¹³⁶. Przepis art. 52 § 2 k.r.o. umożliwia jednak elastyczne określenie chwili ustanowienia rozdzielności majątkowej, biorąc pod uwagę okoliczności faktyczne danej sprawy i usprawiedliwione interesy rodziny. Co do zasady sąd określa tę datę pomiędzy dniem wytoczenia powództwa a dniem wydania wyroku. Zgodnie z ostatnio wskazanym przepisem, w wyjątkowych przypadkach, sąd może ustawić rozdzielność z dniem wcześniejszym niż wytoczenie powództwa. W orzecznictwie wskazuje się, iż „wyjątkowym przypadkiem” uzasadniającym ustanowienie rozdzielności z datą wsteczną jest sytuacja, gdy z powodu separacji faktycznej niemożliwe było już w tym dniu współdziałanie małżonków w zarządzie majątkiem wspólnym¹³⁷. Co istotne, rozdzielność majątkowa nie może być ustanowiona z datą wcześniejszą niż powstanie ważnych powodów ustanawiających jej ustanowienie¹³⁸.

Przesłankami ustanowienia ustroju przymusowego z mocy prawa jest ubezwłasnowolnienie lub ogłoszenie upadłości jednego z małżonków (art. 53 k.r.o.) oraz orzeczenie separacji pomiędzy małżonkami (art. 54 k.r.o.). Przepis art. 53 § 1 k.r.o. dotyczy każdego rodzaju ubezwłasnowolnienia (całkowitego i częściowego) i powoduje powstanie rozdzielności majątkowej, która trwa od momentu uprawomocnienia się postanowienia o ubezwłasnowolnieniu przez czas jego obowiązywania¹³⁹.

Z mocy art. 53 § 1 k.r.o. ustrój rozdzielności majątkowej – w sytuacji upadłości jednego z małżonków – powstaje z dniem wydania postanowienia o ogłoszenia upadłości bez względu na rodzaj małżeńskiego ustroju majątkowego, jaki obowiązywał wcześniej¹⁴⁰. W sytuacji, gdy małżonkowie pozostawali w ustroju wspólności majątkowej, wszystko, co stanowiło majątek wspólny, wchodzi w skład masy upadłości, a jego podział jest niedopuszczalny. Do masy upadłości wchodzi także majątek osobisty upadłego małżonka, z pewnymi wyjątkami. Dotyczy

¹³⁶ K. Gromek, Uwaga 4 do art. 52, [w:] Kodeks rodzinny...

¹³⁷ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2008 r., sygn. akt II CSK 371/08.

¹³⁸ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 8 do art. 52, [w:] Kodeks rodzinny...

¹³⁹ K. Gromek, Uwaga 2 do art. 53, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁴⁰ M. Sychowicz, Przymusowy małżeński ustrój majątkowy, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 1, s. 26.

to między innymi praw własności intelektualnej. Do masy upadłościowej nie wejdą autorskie prawa osobiste oraz prawa osobiste twórców projektów wynalazczych, gdyż mają charakter niemajątkowy i niezbywalny. Zgodnie także z art. 18 ust. 1 PrAut nie podlegają egzekucji również autorskie prawa majątkowe. Dopóki służą twórcy, nie wejdą do masy upadłościowej. W skład masy upadłości wejdą zatem wyłącznie prawa majątkowe stanowiące prawa własności przemysłowej, jak i prawa autorskie oraz prawa pokrewne¹⁴¹. W przypadku, gdy małżonkowie pozostawali w ustroju umownej rozdzielności majątkowej, ogłoszenie upadłości zmienia jego charakter na ustrój przymusowy, co powoduje skuteczność wobec osób trzecich bez żadnych ograniczeń¹⁴².

Ustrój przymusowy, powstający *ex lege* zgodnie z art. 53 § 2 k.r.o., nie ma charakteru definitywnego. Uchylenie ubezwłasnowolnienia, a także umorzenie, ukończenie lub uchylenie postępowania upadłościowego, powoduje, iż pomiędzy małżonkami ponownie powstaje ustawowy ustrój majątkowy¹⁴³.

Przymusowy ustrój majątkowy powstaje także z chwilą uprawomocnienia się wyroku orzekającego separację pomiędzy małżonkami. Ma to zastosowanie niezależnie od ustroju, w jakim pozostawali małżonkowie. W przypadku pozostawania przez nich w ustroju wspólności majątkowej, majątek wspólny przekształca się w majątek, do którego zastosowanie mają przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 46 k.r.o. w zw. z art. 1035 k.c.). W sytuacji, gdy małżonkowie pozostawali w ustroju rozdzielności majątkowej, zmianie ulega jedynie charakter ustroju – z umownego w przymusowy. Zgodnie z § 2 art. 54 k.r.o. orzeczenie separacji nie wywiera skutków nieodwracalnych, bowiem w przypadku zniesienia separacji pomiędzy małżonkami powstaje ponownie ustawowy ustrój majątkowy, chyba że małżonkowie zgodnie wnieśli o utrzymanie rozdzielności¹⁴⁴.

Przy obowiązywaniu takiego ustroju sytuacja majątkowa małżonków kształtuje się analogicznie jak w przypadku zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej, ustanawiającej rozdzielność majątkową. Wobec

¹⁴¹ A. Szewc, G. Jyż, Prawo własności przemysłowej, Warszawa 2014, s. 308.

¹⁴² E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 5 do art. 53, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁴³ Ibidem, Uwaga 7 do art. 53.

¹⁴⁴ Ibidem, Uwaga 6 do art. 54.

tego ustanowienie pomiędzy małżonkami przymusowej rozdzielności majątkowej nie wywiera bezpośredniego wpływu na prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórców, gdyż znajdują się one w majątkach osobistych każdego z małżonków.

Losy praw własności intelektualnej w ustrojach małżeńskich majątkowych

§ 1 Podział majątku małżonków a prawa własności intelektualnej

Problematyka podziału majątku wspólnego małżonków nie została bezpośrednio unormowana ani w przepisach prawa materialnego regulujących stosunki majątkowe małżeńskie, ani w przepisach prawa procesowego. Zgodnie z art. 46 k.r.o. do podziału majątku wspólnego małżonków stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego (art. 1037 – 1046 k.r.o.) oraz o dziale spadku (art. 680 – 689 k.r.o.). We wskazanych przepisach zostały zawarte także kolejne odesłania – w art. 1035 k.c. do odpowiedniego stosowania w kwestiach nieuregulowanych przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych, a w art. 688 k.p.c. do przepisów dotyczących zniesienia współwłasności. Przepisy te jednakże nie regulują omawianej problematyki w sposób kompleksowy, a z powodu zastosowania przez ustawodawcę tzw. podwójnego odesłania, ich stosowanie w wielu przypadkach jest znacznie utrudnione i może prowadzić do niejasności. Omawiane przepisy dotyczą podziału majątku wspólnego objętego zarówno wspólnością ustawową, jak i umownie rozszerzoną lub ograniczoną.

Podziału majątku wspólnego małżonków, według ogólnej reguły, można żądać i dokonać dopiero po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej, co wynika bezpośrednio z charakteru majątku wspólnego małżonków i traktowania go jako wspólności łącznej¹⁴⁵. Dopóki więc

¹⁴⁵ K. Pietrzykowski, Uwaga 1 do art. 35, [w:] Kodeks rodzinny...

trwa wspólność małżeńska, podział majątku nie jest dopuszczalny ani w drodze umowy pomiędzy małżonkami, ani w drodze orzeczenia sądu, nawet w przypadku zgodnego wniosku stron. Przyjmuje się także, iż podział majątku wspólnego małżonków nie jest dopuszczalny również w przypadku trwałej separacji faktycznej, bowiem wówczas wspólność ustawowa jeszcze nie ustała¹⁴⁶. Momentem, w którym najwcześniej istnieje możliwość dokonania podziału majątku wspólnego małżonków, jest więc moment rozwiązania małżeństwa (art. 58 § 3 k.r.o.). Jak wskazuje T. Smoczyński, takie rozwiązanie pozostaje w zgodzie z regułami prawa cywilnego, ponieważ skuteczność takiego podziału jest zależna od uprawomocnienia się wyroku rozwodowego, a co za tym idzie – ustania wspólności¹⁴⁷.

Małżonkowie mogą wystąpić z żądaniem dokonania podziału majątku po ustaniu wspólności w każdym czasie, bowiem roszczenie to nie ulega przedawnieniu (art. 220 k.c.)¹⁴⁸. Zgodnie z art. 210 k.c. małżonkowie mogą umownie wyłączyć możliwość dokonania podziału majątku na okres nieprzekraczający 5 lat.

Podział majątku wspólnego małżonków może zostać dokonany w drodze umowy pomiędzy małżonkami bądź w postępowaniu przed sądem. Niezależnie jednak od wybranej drogi, celem podziału majątku jest zniesienie więzi majątkowej między małżonkami, co może nastąpić poprzez:

1. podział fizyczny rzeczy (art. 211 k.c.);
2. przyznanie rzeczy jednemu z małżonków z obowiązkiem spłaty drugiego małżonka (art. 212 § 2 k.c.);
3. sprzedaż przedmiotów wchodzących w skład majątku i podział uzyskanej kwoty pomiędzy małżonków.

Umowny podział majątku wspólnego jest możliwy w sytuacji, gdy małżonkowie są zgodni, co do sposobu dokonania podziału. Z uwagi na fakt, iż brak jest przepisów szczególnych, regulujących umowny

¹⁴⁶ Ibidem, Uwaga 2 do art. 35.

¹⁴⁷ T. Smoczyński, Rozliczenia małżonków względem wierzycieli oraz przy podziale wspólnego majątku, [w:] System prawa prywatnego, t. 11, Prawo rodzinne i opiekuńcze, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 549.

¹⁴⁸ Zob. Uchwała SN z dnia 22 listopada 1972 r. sygn. akt III CZP 83/72, LEX nr 1528.

podział majątku małżonków, a także przepisów dotyczących podziału spadku, które można by zastosować odpowiednio – zastosowanie znajdują przepisy ogólne k.c.¹⁴⁹ Dokonując umownego podziału majątku wspólnego, małżonkowie muszą ustalić jego skład i wartość, a także sposób podziału. Strony umowy (małżonkowie lub byli małżonkowie) mają w tym zakresie pewien margines swobody, bowiem mogą ustalić skład i wartość majątku według własnego uznania, a także dokonać podziału w sposób im odpowiadający, o ile nie narusza to innych, bezwzględnie obowiązujących przepisów¹⁵⁰. Umowny podział majątku wspólnego może zatem objąć cały majątek lub tylko jego część (podział częściowy). Zgodnie z poglądem wyrażonym m.in. przez J. S. Piątowskiego, swoboda kształtowania treści umowy nie może dotyczyć natomiast kwestii ustalenia wysokości udziałów w majątku wspólnym po ustaniu współwłasności. Strony umowy o podział majątku nie mogą bowiem ustalić nierównych udziałów w majątku wspólnym¹⁵¹. Wynika to z charakteru przepisu art. 43 k.r.o. ustanawiającego zasadę równych udziałów małżonków w majątku wspólnym. Odstąpienie od tej zasady jest możliwe wyłącznie w drodze umowy kształtującej małżeński ustrój majątkowy. Dopuszczalne jest natomiast dokonanie podziału majątku w taki sposób, że jeden z małżonków otrzyma cały majątek lub jego przeważającą część bez spłat i dopłat. Sytuacja taka jest wówczas traktowana jako darowizna udziału w majątku wspólnym lub udziałów w poszczególnych składnikach majątkowych przez jednego małżonka na rzecz drugiego¹⁵². Umowa o podział majątku wspólnego może być zawarta w dowolnej formie, wymagana jest jednak forma pisemna dla celów dowodowych (art. 74 k.c.). Jeżeli natomiast w skład majątku wspólnego wchodzi nieruchomości, powinna ona być zawarta w drodze aktu notarialnego pod rygorem nieważności (art. 1037 § 2 k.c.).

Podział majątku wspólnego małżonków może zostać także dokonany przez sąd w toku postępowania nieprocesowego, co zostało unormowane w art. 566-567 k.p.c. oraz art. 680-688 k.p.c. Uprawnionymi do złożenia wniosku o podział majątku są, zgodnie z art. 510 § 1 k.p.c.,

¹⁴⁹ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 34 do art. 46, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁵⁰ T. Smyczyński, Rozliczenia małżonków..., s. 552.

¹⁵¹ J. S. Piątkowski, [w:] System prawa rodzinnego..., s. 497.

¹⁵² E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 42 do art. 46, [w:] Kodeks rodzinny...

osoby, których interesów dotyczy wynik postępowania¹⁵³. Legitymację czynną posiadają więc m.in.: małżonkowie lub byli małżonkowie, każdy spadkobierca małżonka, nabywca spadku lub udziału w nim, Rzecznik Praw Obywatelskich, a także wierzyciel jednego z małżonków. W doktrynie prawa wskazuje się, iż wierzyciel jest uprawniony do zgłoszenia takiego żądania, gdyż spawa o podział majątku nie ma charakteru ściśle rodzinnego, lecz dotyczy także osób trzecich¹⁵⁴. Podział majątku wspólnego małżonków przez sąd ma charakter kompleksowy, bowiem obejmuje – oprócz samego podziału – także żądania dotyczące ustalenia nierównych udziałów, żądania o zwrot nakładów czy też roszczenia z tytułu spłaty długu jednego z małżonków z majątku wspólnego¹⁵⁵.

Sądowy podział majątku, odmiennie do podziału umownego, co do zasady powinien objąć całość majątku wspólnego małżonków. Podział częściowy możliwy jest natomiast wyłącznie z ważnych powodów (art. 1038 § 1 k.c.), które sąd ocenia z uwzględnieniem danego stanu faktycznego. Dokonanie podziału częściowego powoduje jednak powinność jego późniejszego uzupełnienia w drodze sądowej, wskutek złożenia odpowiedniego wniosku¹⁵⁶.

Istotną kwestią przy podziale majątku wspólnego małżonków jest ustalenie jego składu i wartości. W przypadku dokonania umownego podziału majątku, jak zostało wskazane powyżej, małżonkowie mają szeroki zakres swobody w ustaleniu jego składników, ich wartości, a także samego sposobu podziału. Jeżeli więc w skład majątku wspólnego małżonków wchodzi prawa autorskie, prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej lub inne prawa twórcy, małżonkowie mogą w sposób dowolny określić ich wartość oraz wskazać, któremu małżonkowi zostaną one przyznane na własność po dokonaniu podziału.

W przypadku natomiast podziału sądowego, ustalenie składu i wartości majątku wspólnego małżonków należy do kompetencji sądu (art. 684 k.p.c.). Sąd ustala te kwestie z urzędu, a stanowiska współmałżon-

¹⁵³ J. Gudowski, Uwaga 5 do art. 567, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 4, Postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.

¹⁵⁴ Uchwała SN z dnia 12 kwietnia 1995 r., sygn. akt III CZP 34/95, LEX nr 4206.

¹⁵⁵ K. Korzan, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 1997, s. 375.

¹⁵⁶ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 87 do art. 46, [w:] Kodeks rodzinny...

ków nie są dla niego wiążące¹⁵⁷. Małżonkowie mogą natomiast przedstawić zgodną propozycję podziału majątku, w której określą skład i wartość majątku. Wówczas sąd wyda postanowienie odpowiadające treści wniosku, jeżeli projekt podziału nie sprzeciwia się prawu ani zasadom współżycia społecznego, ani też nie narusza w sposób rażący interesu osób uprawnionych (art. 622 § 2 k.p.c.). Do majątku podlegającego podziałowi sądowemu zalicza się przedmioty majątkowe należące do niego w chwili ustania wspólności majątkowej, a istniejące w chwili dokonywania podziału¹⁵⁸. Przedmioty majątkowe zbyte lub zużyte w sposób prawidłowy nie są uwzględniane przy dokonywaniu podziału. Przedmiotem podziału są wszystkie składniki majątku wspólnego małżonków (aktywa), natomiast wszystkie pasywa (długi) małżonków podlegają rozliczeniu, a nie podziałowi¹⁵⁹.

Jak zostało omówione we wcześniejszym rozdziale pracy, prawa własności intelektualnej co do zasady wchodzi w skład majątków osobistych małżonków. W skład majątku wspólnego małżonków wchodzi natomiast pobrane wynagrodzenie z tytułu tych praw. W takiej sytuacji środki zgromadzone na rachunkach bankowych małżonków, pochodzące z wynagrodzenia z tytułu praw własności intelektualnej, będą podlegały podziałowi, jeżeli znajdowały się na tych rachunkach w chwili ustania wspólności. Jak zostało również wskazane w poprzednim rozdziale pracy, małżonkowie mają możliwość zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej rozszerzającej współwłasność, wskutek której prawa własności intelektualnej wejdą w skład majątku wspólnego, a nie majątków osobistych małżonków. Wówczas, w przypadku dokonywania przez małżonków podziału majątku, prawa te także będą podlegały podziałowi. Wartość dzielonego majątku ustala się natomiast według cen z chwili orzekania o podziale. Wartość poszczególnych składników majątku, a więc także praw własności intelektualnej, może zostać określona przez samych uczestników postępowania w zgodnym wniosku, a sąd co do zasady powinien te ustalenia respektować. Dopiero

¹⁵⁷ E. Marszałkowska-Krześ, Uwaga 1 do art. 684 k.p.c. [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis, Warszawa 2021.

¹⁵⁸ Uchwała SN z dnia 23 lutego 2018 r., sygn. akt III CZP 103/17, Legalis nr 1717964.

¹⁵⁹ T. Smoczyński, Rozliczenia małżonków..., s. 550.

w sytuacji, gdy w kwestii wartości składników majątku pojawi się spór, niezbędne będzie ustalenie wartości danego przedmiotu przez sąd. Zazwyczaj następuje to poprzez powołanie biegłych i przeprowadzenie dowodu z ich opinii. W przypadku, gdy prawa własności intelektualnej wchodzi w skład majątku podlegającego podziałowi, a pomiędzy stronami istnieje spór, sąd na podstawie art. 278 k.p.c. może powołać biegłego sądowego z zakresu praw autorskich, którego zadaniem będzie precyzyjne ustalenie ich wartości.

§ 2 Swoboda umów małżeńskich majątkowych a prawa własności intelektualnej

Ustawowa wspólność majątkowa jest ustrojem majątkowym preferowanym przez ustawodawcę, gdyż obowiązuje ona z mocy prawa, niezależnie od woli małżonków. Ustawodawca dał jednak małżonkom możliwość swobodnego określenia wzajemnych stosunków majątkowych w odmienny sposób – poprzez zawieranie umów majątkowych. Możliwość zawierania i kształtowania treści umowy majątkowej przez małżonków jest wyrazem zasady swobody umów, którą na gruncie prawa rodzinnego określa się mianem „swobody intercyzy”¹⁶⁰. Ma jednak ona charakter szczególny, gdyż podlega szerszym ograniczeniom niż swoboda umów w rozumieniu cywilnoprawnym, wskazana w art. 353¹ k.c. Małżonkowie nie mają więc nieograniczonej swobody w kształtowaniu małżeńskiego ustroju majątkowego.

Przed wszystkim ograniczenia treści umowy majątkowej wynikają z zasad ogólnych prawa cywilnego, zwłaszcza tych wskazanych w art. 353¹ k.c. Pewne ograniczenia wprowadzają również zasady prawa rodzinnego, przede wszystkim zasada równouprawnienia małżonków. Nie jest zatem możliwe np. rozszerzenie wspólności tylko na prawa znajdujące się w majątku osobistym jednego z małżonków czy też wyłącznie z majątku wspólnego wynagrodzenia za pracę tylko jednego

¹⁶⁰ J. Pawliczak, Uwaga 5 do art. 47, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, t. V Przepisy wprowadzające KRO, red. K. Osajda, Warszawa 2017.

małżonka¹⁶¹. Umowa taka – jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego – byłaby nieważna na podstawie art. 58 § 2 i 3 k.c.

Ponadto ustawodawca określa w art. 47 § 1 k.r.o. katalog zamknięty ustrojów majątkowych małżeńskich. Małżonkowie mogą ustawową wspólność rozszerzyć, ograniczyć, ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Nie jest możliwe natomiast wprowadzenie innego niż wskazane wyżej ustroju majątkowego (np. poprzez określenie w drodze umowy sposobu sprawowania zarządu majątkiem wspólnym odmiennie od określonego przepisami k.r.o.)¹⁶². Niedopuszczalne jest także ustanowienie ustroju majątkowego „mieszanego”, zawierającego elementy różnych typów ustrojów¹⁶³. Zakaz ten obejmuje również umowy prowadzące w części do rozszerzenia, a w części do ograniczenia wspólności ustawowej¹⁶⁴.

Ograniczenia swobody umów majątkowych małżeńskich dotyczą również formy, w jakiej może ona być zawarta. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 47 § 1 k.r.o. umowa majątkowa małżeńska może być zawarta wyłącznie w formie aktu notarialnego pod rygorem nieważności (wynika to z art. 73 § 1 k.c.). Majątkowa umowa małżeńska nie może być natomiast zawarta w sposób dorozumiany¹⁶⁵.

Przepisy k.r.o. nie pozwalają także na zawarcie w intercyzie postanowień na wypadek śmierci jednego z małżonków. Pomimo tego, jak słusznie zauważył T. Sokołowski, właściwie każda umowa małżeńska zawiera odniesienia do skutków śmierci jednego lub obojga małżonków. Na skutek śmierci z mocy prawa ustaje każdy ustrój majątkowy i powstają dwa majątki odrębne, wobec tego pewne skutki *mortis causa* następują z mocy samej ustawy, natomiast niektóre na podstawie postanowień intercyzy (np. ustalenie nierównych udziałów). Skutki te mają znaczenie także w kwestii rozliczeń spadkobierców z małżonkiem pozostającym przy życiu¹⁶⁶.

¹⁶¹ T. Sokołowski, Swoboda intercyzy..., s. 133.

¹⁶² J. Gajda, T. Smoczyński, Umowne ustroje majątkowe..., s. 459.

¹⁶³ Wyrok SN z dnia 12 maja 2005 r. sygn. akt V CK 626/04, Legalis.

¹⁶⁴ J. Gajda, T. Smoczyński, Umowne ustroje majątkowe..., s. 460.

¹⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 8 czerwca 1967 r., sygn. akt I CZ 18/67, Lex nr 624.

¹⁶⁶ T. Sokołowski, Swoboda intercyzy..., s. 134.

Zgodnie z przepisem art. 47 § 2 k.r.o. umowa majątkowa małżeńska może być również przez małżonków modyfikowana w trakcie trwania małżeństwa, jak i przed jego zawarciem. Zmiana intercyzy powinna nastąpić również w formie aktu notarialnego poprzez zawarcie kolejnej intercyzy zmieniającej postanowienia poprzedniej (zgodnie z art. 77 § 1 i 3 k.c.). Kompetencje do zmiany umowy małżeńskiej mają wyłącznie małżonkowie, takich uprawnień nie ma natomiast sąd, za wyjątkiem sądowego ustanowienia rozdzielności majątkowej na wniosek któregoś z małżonków. Zmiana umowy przez strony, w przeciwieństwie do trybu sądowego ustanawiającego rozdzielnosc, nie może mieć skutku wstecznego¹⁶⁷. Zmiana umowy majątkowej może dotyczyć zmiany jej rodzaju (np. z rozdzielnosci majątkowej na wspólność ograniczoną) albo zmiany treści umowy (np. modyfikacja samego zakresu rozszerzenia wspólności). Zmiana umowy majątkowej małżeńskiej podlega tym samym zasadom i ograniczeniom, co zawarcie umowy.

Umowa majątkowa małżeńska może być także przez strony rozwiązana – wówczas pomiędzy małżonkami powstaje ustrój wspólności ustawowej, chyba że strony postanowią inaczej (art. 47 § 2 zd. 2 k.r.o.). Odmienne postanowienie przez strony musi natomiast dotyczyć ustanowienia pomiędzy nimi innego ustroju majątkowego, co *de facto* prowadzi do sytuacji zmiany rodzaju umowy na inny, a nie jej rozwiązania¹⁶⁸. Umowa majątkowa małżeńska nie może zostać natomiast wypowiedziana, bowiem art. 47 § 2 zd. 2 wprowadza zamknięty katalog czynności, jakich można dokonać w odniesieniu do wcześniej zawartej umowy (zmiana i rozwiązanie)¹⁶⁹.

Z uwagi na fakt, iż prawa własności intelektualnej należą – w przypadku braku odmiennych uregulowań – do majątków osobistych małżonków, istotne znaczenie z punktu widzenia niniejszego rozdziału będzie miała kwestia rozszerzonej wspólności majątkowej, omówiona we wcześniejszym rozdziale. Przyjmuje się, iż umowne rozszerzenie wspólności majątkowej polega na tym, że do majątku wspólnego wejdą te przedmioty majątkowe, które w przypadku braku umownych posta-

¹⁶⁷ K. Pietrzykowski, Komentarz do art. 47, nb. 23, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁶⁸ T. Sokołowski, Swoboda intercyzy..., s. 173.

¹⁶⁹ E. Skowrońska-Bocian, Uwaga 38 do art. 47, [w:] Kodeks rodzinny...

nowień weszłyby do majątków osobistych małżonków¹⁷⁰. Małżonkowie mogą rozszerzyć wspólność ustawową zarówno o określone kategorie przedmiotów, jak i indywidualnie oznaczone rzeczy i prawa¹⁷¹. Wspólność majątkowa rozszerzona może powstać nawet wtedy, gdy małżonkowie do majątku wspólnego włączyli tylko jeden konkretny przedmiot majątkowy, należący uprzednio do majątku osobistego jednego z małżonków¹⁷². Należy zwrócić uwagę, iż przepis art. 49 k.r.o. określający kategorie praw, jakie nie mogą zostać objęte wspólnością rozszerzoną, nie wymienia praw własności intelektualnej określonych w art. 33 pkt. 9 k.r.o., tj. praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej ani też innych praw twórcy. Wobec tego należy przyjąć, że możliwe jest zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej, na mocy której dojdzie do rozszerzenia wspólności majątkowej o te kategorie praw. Wówczas nastąpi przesunięcie tych składników majątkowych z majątku osobistego jednego z małżonków do majątku wspólnego. W sytuacji rozszerzenia wspólności małżeńskiej na te prawa majątkowe, zostaną one objęte wspólnością łączną, a w kwestii dysponowania tymi prawami będą miały zastosowanie art. 36–40 k.r.o. dotyczące zarządu majątkiem wspólnym przez małżonków. Co do zasady zarząd majątkiem wspólnym w sferze materialnoprawnej polega na dokonywaniu czynności prawnych samodzielnie przez jednego z małżonków¹⁷³. Wobec tego małżonek, który nabył współwłasność określonego prawa własności intelektualnej wskutek rozszerzenia wspólności majątkowej, może samodzielnie zarządzać tym prawem. Należy zwrócić uwagę, iż przepisy k.r.o. (w tym przepis art. 37 k.r.o.) nie nakładają ograniczeń w tym zakresie. Można wobec tego przyjąć, iż małżonek, który nabył w ten sposób prawa własności intelektualnej, może swobodnie nimi rozporządzać, w tym także doprowadzić do ich zbycia lub przeniesienia (chyba, że drugi małżonek na podstawie art. 36¹ k.r.o. się temu sprzeciwi). Korzystanie z majątku wspólnego, w skład którego wchodzi prawa własności intelektualnej, może polegać między innymi na pobieraniu

¹⁷⁰ E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2013, s. 39.

¹⁷¹ J. Gajda, T. Smoczyński, *Umowne ustroje majątkowe...*, s. 458.

¹⁷² *Ibidem*, s. 487.

¹⁷³ E. Skowrońska-Bocian, *Art. 36, nb, 5, [w:] Kodeks rodzinny...*

pożytków i innych przychodów, jakie przynoszą te prawa. Ze względu na brak ułamkowego określenia udziałów małżonków w majątku wspólnym, przychody z tego majątku powinny być pobierane i zużywane przez każdego z małżonków w sposób umożliwiający zaspokojenie potrzeb rodziny (art. 27 k.r.o.)¹⁷⁴.

Interesującym zagadnieniem w kwestii swobody umów małżeńskich majątkowych w kontekście praw własności intelektualnej jest także ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Swoboda kształtowania treści omawianej umowy majątkowej polega na możliwości ustalenia przez małżonków, jakie przedmioty majątkowe zostaną uwzględnione lub pominięte przy obliczaniu dorobków¹⁷⁵. Jak zostało wskazane w poprzednim rozdziale pracy, prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy mogą odgrywać istotną rolę w ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, gdyż małżonkowie mogą zdecydować, czy prawa te mają zostać uwzględnione przy obliczaniu wartości dorobku, czy nie.

§ 3 Egzekucja z własności intelektualnej należącej do wspólności majątkowej małżeńskiej

Małżonkowie, w trakcie trwania ustroju wspólności ustawowej, mogą dokonywać czynności prawnych, wskutek których powstają stosunki zobowiązaniowe. Kwestię odpowiedzialności za powstały dług regulują przepisy k.r.o. Bardziej szczegółowego omówienia wymaga natomiast kwestia odpowiedzialności za zobowiązanie zaciągnięte przez jednego z małżonków w trakcie trwania wspólności ustawowej.

Sytuację taką reguluje przede wszystkim art. 41 k.r.o. § 1, zgodnie z którym wierzyciel jednego z małżonków może prowadzić egzekucję nie tylko z jego osobistego majątku, ale również z majątku objętego wspólnością majątkową. Powyższe unormowanie jest konsekwencją przede wszystkim bezudziałowego charakteru wspólności majątkowej oraz zasady wyrażonej w art. 31 k.r.o., która stanowi, iż przedmioty ma-

¹⁷⁴ M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy...*, s. 443.

¹⁷⁵ J. Gajda, T. Smyczyński, *Umowne ustroje majątkowe...*, s. 549.

jątkowe nabyte przez jednego z małżonków w trakcie trwania wspólności ustawowej wchodzi do majątku wspólnego, wskutek czego korzyści odnoszą oboje małżonkowie. W sytuacji, gdy w związku z nabyciem przedmiotów majątkowych przez jednego z małżonków powstanie dług, obciążenie odpowiedzialnością tylko tego małżonka powodowałoby nierównomierne rozłożenie „ciężarów” i „korzyści” pomiędzy małżonkami¹⁷⁶. Za powyższym rozwiązaniem przemawia także interes wierzycieli. W praktyce majątki osobiste małżonków mają często mniejszą wartość niż majątek wspólny, a co za tym idzie ograniczenie możliwości egzekucji tylko do majątku osobistego dłużnika mogłoby zagrozić jej skuteczności¹⁷⁷.

Przesłankami odpowiedzialności majątkiem wspólnym są zobowiązania powstające:

1. w czasie obowiązywania ustroju wspólności majątkowej;
2. w wyniku czynności prawnej, dokonanej przez jednego z małżonków;
3. za zgodą drugiego małżonka¹⁷⁸.

Poza zakresem omawianego przepisu pozostają wobec tego obowiązki majątkowe inne niż cywilnoprawne, a także zobowiązania powstałe wskutek innego zdarzenia niż czynność prawna.

Zagadnieniem wymagającym szerszego omówienia jest kwestia wyrażenia przez drugiego małżonka zgody na zaciągnięcie zobowiązania, co – jak wspomniano wyżej – jest warunkiem koniecznym do możliwości zaspokojenia wierzyciela jednego z małżonków również z majątku wspólnego. Co jednak istotne, małżonek wyrażający taką zgodę, nie staje się współdłużnikiem, a jedynie umożliwia egzekucję z majątku wspólnego małżonków¹⁷⁹.

Omawianą zgodę małżonka, wskazaną w art. 41 § 1 k.r.o., należy jednak odróżnić od zgody określonej w art. 37 § 1 k.r.o., w którym to przepisie zostały wymienione czynności prawne, do których dokonania niezbędna jest zgoda drugiego małżonka. Zgoda małżonka na dokonanie czynności określonych w art. 37 § 1 jest obligatoryjna, tzn. jest

¹⁷⁶ E. Skowrońska-Bocian, Komentarz do art. 41, nb. 2, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁷⁷ J. S. Piątkowski, [w:] System prawa rodzinnego..., s. 440.

¹⁷⁸ E. Skowrońska-Bocian, Komentarz do art. 41, nb. 6, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁷⁹ Wyrok SN z dnia 24 czerwca 2005 r. sygn. akt V CK 799/04, LEX nr 152457.

przesłanką ważności czynności prawnej. Wyrażenie zgody małżonka na dokonanie czynności innych niż wskazanych w art. 37 § 1 k.r.o., jest natomiast fakultatywne – jej brak nie powoduje nieważności czynności prawnej, a jedynie niemożność kierowania egzekucji na majątek wspólny małżonków¹⁸⁰. Należy jednak zwrócić uwagę, iż zgoda na dokonanie czynności prawnych wskazanych w art. 37 § 1 k.r.o. ma więc podwójne znaczenie – po pierwsze, jak zostało wskazane powyżej, jest przesłanką ważności czynności, a po drugie umożliwia prowadzenie egzekucji z majątku wspólnego na podstawie art. 41 § 1 k.r.o.

Omawianą zgodę małżonka, wskazaną w art. 41 § 1 k.r.o., należy traktować jako dotyczącą pojedynczej czynności prawnej, dokonanej przez małżonka, a nie ciągu czynności. Jak wskazuje K. Gromek, nie jest wystarczające, że małżonek przedsiębiorcy wyraża zgodę na prowadzenie przez niego działalności gospodarczej, aby wierzyciel mógł prowadzić egzekucję z całego majątku wspólnego¹⁸¹.

Z uwagi na brak szczególnego uregulowania kwestii chwili, w jakiej małżonek może wyrazić zgodę na zaciągnięcie zobowiązania, przyjmuje się, iż zgoda ta może zostać wyrażona przed dokonaniem czynności prawnej oraz w jej trakcie. Jak wskazuje K. Pietrzykowski, nie ma także przeszkód, by zgoda ta została wyrażona *post factum*, tzn., aby małżonek potwierdził wyrażenie zgody po dokonaniu czynności prawnej przez drugiego małżonka¹⁸². Odmiennie stanowisko prezentuje natomiast m.in. M. Sychowicz, według którego wykładnia gramatyczna art. 41 § 1 k.r.o. nie pozwala na potwierdzenie wyrażenia zgody po dokonaniu czynności prawnej¹⁸³. Zgoda małżonka do dokonania czynności prawnej (zaciągnięcia zobowiązania) jest oświadczeniem woli, wobec czego w jej zakresie należy stosować odpowiednio przepisy k.c. normujące tę problematykę¹⁸⁴.

Wątpliwości budzi natomiast odpowiednie stosowanie przepisu art. 63 § 2 k.c. regulującego formę wyrażenia zgody. Przepis ten odnosi

¹⁸⁰ K. Pietrzykowski, Komentarz do art. 41, nb. 12, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁸¹ K. Gromek, Komentarz do art. 41, nb. 9, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁸² K. Pietrzykowski, Komentarz do art. 41, nb. 11, [w:] Kodeks rodzinny...

¹⁸³ M. Sychowicz, Komentarz do art. 41, nb. 12, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy...

¹⁸⁴ E. Skowrońska-Bocian, Komentarz do art. 41, nb. 14, [w:] Kodeks rodzinny...

się bowiem do sytuacji, w której zgoda osoby trzeciej jest przesłanką ważności czynności prawnej, a więc jedynie do czynności o istotnym znaczeniu dla majątku wspólnego, opisanych w art. 37 § 1 k.r.o. Prowadzi to do wniosku, iż zgoda wskazana w art. 41 § 1 k.r.o. umożliwiająca rozszerzenie egzekucji, może być wyrażona w formie dowolnej, a więc również ustnej, co jednak wydaje się być mało praktycznym rozwiązaniem z punktu widzenia wierzyciela. Zgodnie bowiem z art. 787 Kodeksu postępowania cywilnego¹⁸⁵, aby wierzyciel mógł skierować egzekucję do majątku wspólnego małżonków, musi przy użyciu określonych dowodów wykazać, że drugi małżonek wyraził zgodę na zaciągnięcie zobowiązania.

Jak zostało wskazane w poprzednich rozdziałach, prawa własności intelektualnej w ustroju wspólności ustawowej należą do majątków osobistych małżonków, natomiast ich włączenie do majątku wspólnego może nastąpić w drodze umownego rozszerzenia wspólności majątkowej o te prawa. Zgodnie natomiast z art. 48 k.r.o. do ustanowionej umową wspólności majątkowej stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności ustawowej, a więc również te omówione powyżej¹⁸⁶.

Analizując kwestię egzekucji z własności intelektualnej należącej do majątku wspólnego małżonków, należy mieć także na uwadze treść art. 50 k.r.o., zgodnie z którym, jeżeli wierzytelność powstała przed umownym rozszerzeniem wspólności, wierzyciel małżonka może żądać zaspokojenia także z tych przedmiotów, które należałyby do majątku osobistego małżonka, a więc również z praw własności intelektualnej. Trzeba też mieć na uwadze regulację zawartą w art. 18 ust. 1 prawa autorskiego. Prawa autorskie majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcy. Jeśli małżonek (twórca) zdecyduje się na włączenie tych praw do majątku wspólnego, to nie przysługują one twórcy, lecz małżonkom wspólnie. Natomiast problem pojawia się, gdy oboje małżonkowie są twórcami. W tej sytuacji art. 18 ust. 1 prawa autorskiego ma zastosowanie i egzekucja z praw autorskich jest niemożliwa. O kwestii tej będzie jeszcze mowa w dalszej części rozdziału.

¹⁸⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2021 poz. 1805 ze zm., dalej – k.p.c.

¹⁸⁶ K. Pietrzykowski, Komentarz do art. 41, nb. 4, [w:] Kodeks rodzinny...

Przy omawianiu kwestii egzekucji z własności intelektualnej należącej do wspólności majątkowej małżeńskiej, istotne znaczenie mają przepisy k.p.c. dotyczące postępowania egzekucyjnego. Egzekucja z praw własności intelektualnej odbywa się zgodnie z przepisami działu IVa tytułu II części trzeciej zatytułowanego „Egzekucja z innych praw majątkowych”. Określenie „inne prawa majątkowe” oznacza wszystkie te prawa majątkowe, z których możliwe jest przeprowadzenie egzekucji, a które nie zostały unormowane w innych działach k.p.c., o ile prawa te nie zostały zaliczone do mienia niepodlegającego zajęciu na podstawie art. 829-839 k.p.c.¹⁸⁷

Z uwagi na fakt, iż sam przebieg egzekucji jest materią bardzo rozległą, w niniejszym rozdziale pracy zostaną omówione wyłącznie najważniejsze zagadnienia z punktu widzenia praw własności intelektualnej należących do majątku wspólnego małżonków. Zgodnie z art. 910³ k.p.c. w zw. z art. 923¹ k.p.c. tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko jednemu z małżonków stanowi podstawę do egzekucji z innych praw majątkowych (w tym praw własności intelektualnej) wchodzących w skład majątku wspólnego, a dalsze czynności możliwe są na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko obojgu małżonkom.

Do egzekucji praw własności intelektualnej, zgodnie z art. 910 k.p.c., dochodzi poprzez tzw. zajęcie prawa. Komornik dokonuje zajęcia, zawiadamiając o tym dłużnika. Ponadto w przypadku egzekucji z praw własności przemysłowej komornik przesyła do Urzędu Patentowego wnioski o wpis informacji o zajęciu prawa do właściwego rejestru (art. 910¹ k.p.c.). W przypadku pozostałych praw własności intelektualnej w Polsce nie funkcjonują odpowiednie rejestry, do których możliwe byłoby wpisanie informacji o zajęciu danego prawa. W kwestii tzw. innych praw majątkowych, jakimi są prawa własności intelektualnej, komornik nie posiada uprawnień do oznaczenia ich – w tym celu powołuje odpowiedniego biegłego do dokonania wyceny¹⁸⁸.

¹⁸⁷ P. Telenga, Teza 1 do art. 909, [w:] Kodeks postępowania cywilnego, t. 2, Komentarz do art. 730-1217, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.

¹⁸⁸ A. Adamczuk, Komentarz do art. 910⁴, [w:] Kodeks postępowania cywilnego, t. 2, Komentarz do art. 506-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2015.

Zajęcie, zgodnie z art. 911⁴ k.p.c., obejmuje także wszelkie wierzytelności i roszczenia przysługujące dłużnikowi z tytułu zajętego prawa, nawet jeżeli powstały po zajęciu.

Zaspokojenie wierzyciela, w przypadku egzekucji z praw własności intelektualnej, następuje w pierwszej kolejności z dochodu, jeżeli zajęte prawo przynosi dochód, albo z realizacji lub sprzedaży prawa. Jeżeli zaspokojenie wierzyciela z dochodu lub realizacji prawa nie nastąpi w drodze wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia na podstawie art. 911⁵ k.p.c., zaspokojenie następuje w drodze egzekucji przez zarząd przymusowy¹⁸⁹. W odniesieniu do autorskich praw majątkowych, najwłaściwszą drogą do zaspokojenia wierzyciela wydaje się być ustanowienie zarządu przymusowego, gdyż pozwala to na nieprzerwaną, normalną eksploatację dzieła i stopniowe zaspokajanie wierzyciela z dochodów tej eksploatacji¹⁹⁰. Wskazuje się, iż sprzedaż praw autorskich mogłaby prowadzić do nadmiernego obciążenia dłużnika, przede wszystkim ze względu na wspomniany wyżej fakt, że zajęcie obejmuje także wszystkie wierzytelności i roszczenia wynikające z tych praw¹⁹¹.

Egzekucja wierzytelności w drodze sprzedaży danego prawa własności intelektualnej powinna nastąpić – w trybie art. 911⁷ k.p.c. – w drodze sprzedaży z wolnej ręki lub w drodze licytacji. Nabycie prawa własności przemysłowej w drodze postępowania egzekucyjnego jest nabyciem pierwotnym i następuje *ex lege* bez żadnych obciążeń¹⁹². W przypadku natomiast egzekucji z praw autorskich i praw pokrewnych, sprzedaż całości tych praw musi odpowiadać warunkom określonym w art. 41 PrAut i może dotyczyć tylko pól eksploatacji istniejących w chwili sprzedaży¹⁹³.

W odniesieniu do egzekucji z praw autorskich i praw pokrewnych należy mieć na względzie również przepisy szczególne ograniczające możliwość egzekucji z tych praw z takim samym skutkiem, jak ogra-

¹⁸⁹ Ibidem, Uwaga 1 do art. 911⁶.

¹⁹⁰ E. Traple, Uwaga 5 do art. 18, [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Komentarz, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011.

¹⁹¹ T. Targosz, Uwaga 8 do art. 18, [w:] Prawo autorskie...

¹⁹² Wyrok WSA z dnia 10 marca 2008 r. w sprawie sygn. akt VI SA/WA 2027/10, LEX nr 470040.

¹⁹³ T. Targosz, Uwaga 8 do art. 18, [w:] Prawo autorskie...

niczenia zawarte w przepisach działu V tytułu I części drugiej k.p.c.¹⁹⁴ Do takich przepisów należy zaliczyć przede wszystkim art. 18 ust. 1 PrAut, który stanowi, iż autorskie prawa majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcy, przy czym nie dotyczy to wymagalnych wierzytelności. Na gruncie powyższego przepisu sformułowania „twórca” nie można rozciągać na następców prawnych twórców ani na inne podmioty, na które prawa te zostały przeniesione¹⁹⁵. Przepis ten będzie miał jednak zastosowanie w sytuacji, gdy inny podmiot został upoważniony do korzystania z autorskich praw majątkowych na mocy umowy licencyjnej¹⁹⁶. Z uwagi na fakt, że przedmiotem obrotu mogą być poszczególne uprawnienia częściowe, ochroną na podstawie art. 18 PrAut będzie objęta tylko ta część praw, która pozostała przy twórcy¹⁹⁷.

Powyższe ograniczenie ma zastosowanie wyłącznie za życia twórcy. Zgodnie natomiast z art. 18 ust. 2 PrAut po śmierci twórcy spadkobiercy mogą przeciwstawić się egzekucji, chyba że sprzeciw byłby niezgodny z ujawnioną wolą twórcy do rozpowszechniania utworu. W doktrynie wskazuje się, iż prawo wyrażenia sprzeciwu przysługuje spadkobiercom wtedy, gdy w chwili śmierci twórca był podmiotem praw autorskich (nie dokonał przeniesienia autorskich praw majątkowych na inną osobę, w tym także z kręgu jego spadkobierców), natomiast uprawnienie to wygasa w momencie zbycia tych praw przez spadkobierców. Innymi słowy warunkiem możliwości zgłoszenia sprzeciwu jest przysługiwanie autorskich praw majątkowych twórcy w chwili śmierci i przysługiwanie tych praw przynajmniej jednemu ze spadkobierców w momencie dokonywania zajęcia przez komornika¹⁹⁸. Uprawnionymi do zgłoszenia sprzeciwu są wszyscy spadkobiercy aż do momentu działu spadku (znajdą tu zastosowanie przepisy dotyczące wspólności majątku spadkowego uregulowane w k.c.)¹⁹⁹.

¹⁹⁴ A. Adamczuk, Uwaga 2 do art. 829, [w:] Kodeks postępowania...

¹⁹⁵ E. Traple, Uwaga 1 do art. 18, [w:] Ustawa o prawie autorskim...

¹⁹⁶ T. Targosz, Uwaga 4 do art. 18, [w:] Prawo autorskie...

¹⁹⁷ Ibidem, Uwaga 5 do art. 18.

¹⁹⁸ Ibidem, Uwaga 16 do art. 18.

¹⁹⁹ Ibidem, Uwaga 17 do art. 18.

§ 4 Wykonywanie praw osobistych przez małżonka zmarłego twórcy

Jak zostało omówione w poprzednich rozdziałach pracy, prawa osobiste chronią więź osobistą, uczuciową, łączącą twórcę ze stworzonym przez siebie dobrem niematerialnym, niezależnie od dziedziny twórczości. Zagadnienie losów praw osobistych twórcy po jego śmierci jest przedmiotem wielu dyskusji w doktrynie.

Prawa osobiste stanowią szczególną kategorię dóbr osobistych prawa cywilnego, natomiast przepisy k.c. nie określają wprost czasu ich trwania. Przyjmuje się jednak, iż dobra osobiste na gruncie prawa cywilnego wygasają z chwilą śmierci uprawnionego. Wynika to przede wszystkim z treści przepisu art. 23 k.c., który posługuje się pojęciem „człowieka”, oraz art. 24 k.c., który wskazuje, iż roszczeń może dochodzić „ten, czyje dobro zostało naruszone”. Literalne brzmienie tychże przepisów wskazuje, iż dobra osobiste, jako ściśle związane z daną osobą, trwają wyłącznie za jej życia²⁰⁰.

Ustawa PrW i Przem również nie zawiera przepisów określających czas trwania praw osobistych wynalazców i innych twórców własności przemysłowej. Należy wobec tego przyjąć, iż znajdzie tu zastosowanie wskazana powyżej ogólna zasada obowiązująca na gruncie prawa cywilnego, a prawa osobiste twórców w dziedzinie własności przemysłowej wygasną z chwilą ich śmierci²⁰¹.

Powyższa zasada nie znajdzie natomiast zastosowania do autorskich praw osobistych, które zgodnie z art. 6bis ust. 2 Konwencji berneńskiej pozostają w mocy także po śmierci twórcy, co najmniej do czasu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych, i są wykonywane przez osoby lub instytucje upoważnione do tego przez ustawodawstwo wewnętrzne państwa. Należy zauważyć, iż po śmierci autora ustaje – z oczywistych względów – jego stosunek osobisty, więź uczuciowa z utworem, nato-

²⁰⁰ M. Pazdan, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 1, Prawo cywilne – część ogólna, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 1269.

²⁰¹ K. Czub, Dobra osobiste po śmierci twórcy (na podstawie Kodeksu cywilnego, prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej, [w:] Non omnis moriar: osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka: zagadnienia wybrane, red. J. Gołaczyński, J. Mazurkiewicz, J. Turłukowski, D. Karkut, Wrocław 2015, s. 135.

miast przedmiotem ochrony są w dalszym ciągu jego prawa osobiste. W polskim systemie prawnym wykonywanie praw zmarłego twórcy zostało uregulowane w art. 78 § 3 PrAut. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli twórca nie wyraził innej woli, po jego śmierci osobami uprawnionymi do wykonywania jego praw osobistych są małżonek, a w przypadku jego braku kolejno: zstępni, rodzice, rodzeństwo, zstępni rodzeństwa. Należy zaznaczyć, iż małżonek zmarłego twórcy, jako podmiot uprawniony do wykonywania jego praw osobistych, nie staje się podmiotem prawa autorskiego, lecz jedynie działa zgodnie z interesami zmarłego²⁰².

Na powyższym tle należy dopatrzeć się pewnej sprzeczności pomiędzy brakiem możliwości przenoszenia osobistych praw autorskich a możliwością ich wykonywania przez osobę inną niż twórca. Problematyka ta była przedmiotem wielu rozważań również na tle poprzedniego stanu prawnego. Autorem jednej z koncepcji w tym zakresie jest F. Zoll, który zaproponował podział praw osobistych na: (1) prawa osobiste twórcy, (2) prawa osób przez niego upoważnionych lub powołanych na mocy ustawy do ochrony stosunku osobistego łączącego twórcę z dziełem oraz (3) prawo publiczne, które służy całemu społeczeństwu w celu zapobiegania naruszeniom utworu – jest to tzw. koncepcja *droit moral*²⁰³. R. Markiewicz oraz J. Barta, w odniesieniu do powyższej sprzeczności, wskazują natomiast, iż w takiej sytuacji mamy do czynienia z pewną fikcją prawną zakładającą, iż małżonek, wykonując prawa zmarłego twórcy, staje się swego rodzaju „zastępcą pośrednim”²⁰⁴.

W powyższym ujęciu małżonek, jako osoba uprawniona do wykonywania autorskich praw osobistych, ma reprezentować interes zmarłego twórcy. Zgodnie bowiem z poglądem zaprezentowanym przez J. Bartę i R. Markiewicza, wyrażona przez twórcę wola co do wykonywania praw osobistych pozostaje w mocy również po jego śmierci, a podmioty

²⁰² B. Giesen, E. Wojnicka, Autorskie prawa osobiste, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. J. Barta, s. 428.

²⁰³ F. Zoll, Tzw. „droit moral” w dziedzinie prawa autorskiego, CPiE, rocznik XXV, Kraków 1929, s. 279.

²⁰⁴ J. Barta, R. Markiewicz, Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej, [w:] Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym. Zagadnienia wybrane, red. J. S. Piąkowski, Wrocław 1986, s. 165.

uprawnione nie mogą zasadniczo tej woli zmieniać²⁰⁵. Małżonek powinien zatem zawsze mieć na względzie wolę zmarłego twórcy zarówno tę wyrażoną wprost, jak i tę – jego zdaniem – prawdopodobną. Z uwagi na fakt, iż małżonek nie jest podmiotem praw osobistych, a jedynie „reprezentuje” nieżyjącego już twórcę, konieczne będzie więc każdorazowe badanie woli zmarłego małżonka. Powyższa koncepcja budzi jednak w praktyce wiele problemów, ponieważ w sytuacji, gdy zmarły twórca nie wyraził wprost swojej woli, jej odkrycie i zweryfikowanie w wielu przypadkach nie będzie w ogóle możliwe. Ostatecznie w rzeczywistości o utworze będzie decydował małżonek zmarłego twórcy, stając się wówczas *de facto* podmiotem prawa autorskiego.

Odmienny od powyższego pogląd przedstawia M. Wyrwiński, zdaniem którego podmioty uprawnione mogą skutecznie zmienić sposób wykonywania autorskich praw osobistych zmarłego twórcy, nawet jeśli jest to sprzeczne z jego wolą²⁰⁶. Sytuacja taka może mieć miejsce przede wszystkim wtedy, gdy uszanowanie woli twórcy byłoby sprzeczne z interesem społecznym, np., gdy życzeniem wybitnego pisarza byłoby zniszczenie wszystkich jego dzieł. Małżonek, jako osoba wykonująca jego prawa osobiste, powinien jednakże co do zasady uwzględniać wolę zmarłego twórcy i wykonywać je tak, jak wykonywałby je sam twórca.

Problematyczną kwestią z punktu widzenia wykonywania praw osobistych przez małżonka zmarłego twórcy jest możliwość udzielania przez niego zezwoleń na rozporządzanie i korzystanie z utworu pierwotnego (art. 2 ust. 2 PrAut). Do odpowiedzi na pytanie, czy możliwość taka istnieje, w pierwszej kolejności należy określić charakter uprawnienia do udzielenia zezwolenia, co budzi w doktrynie wiele kontrowersji. Zdaniem E. Traple wskazane uprawnienie ma charakter głównie majątkowy – konieczność uzyskania zezwolenia jest ograniczona w czasie do chwili wygaśnięcia praw majątkowych do utworu pierwotnego²⁰⁷. K. Bojańczyk wskazuje natomiast, iż uprawnienie to ma

²⁰⁵ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie...*, s. 146.

²⁰⁶ M. Wyrwiński, *Komentarz do art. 78 PrAut*, Nb 51, [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 2, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021.

²⁰⁷ E. Traple, *Uwaga 5 do art. 2*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*

charakter mieszany (majątkowo-osobisty)²⁰⁸. Powyższy pogląd znajduje odzwierciedlenie również w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który m.in. w uchwale z dnia 20 grudnia 1976 r. w sprawie sygn. akt III CZP 91/75 wskazał, iż zezwolenie na opracowanie – ze względu na swój charakter – należy przede wszystkim do sfery autorskich dóbr osobistych²⁰⁹. Uznając powyższy pogląd o mieszanym charakterze uprawnienia z art. 2 ust. 2 PrAut, należy przyjąć, że po śmierci twórcy podmiot zainteresowany powinien uzyskać zgodę na rozporządzanie i korzystanie z utworu zarówno od podmiotu, któremu służą autorskie prawa majątkowe do utworu pierwotnego, jak i od osób uprawnionych do wykonywania jego praw osobistych na podstawie art. 78 PrAut, a więc również od małżonka²¹⁰.

²⁰⁸ K. Bojańczyk, Uwaga 31 do art. 78, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. W. Machała, R. M. Sarbiński, Warszawa 2019.

²⁰⁹ Uchwała SN z dnia 20 grudnia 1976 r. sygn. akt III CZP 91/75, OSNC 1977/7/103.

²¹⁰ K. Bojańczyk, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*

Zakończenie

Ustawodawca w przepisach k.r.o. regulujących majątkowe ustroje małżeńskie jako składnik majątku małżonków, wyraźnie wyodrębnił prawa własności intelektualnej. Zależnie jednak od ustroju majątkowego pomiędzy małżonkami, ich przynależność czy to do majątku osobistego, czy to do majątku wspólnego, będzie odmienna. Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż mówiąc o możliwości przesunięć praw własności intelektualnej pomiędzy masami majątkowymi, zawsze będzie mowa o prawach o charakterze majątkowym. Prawa osobiste bowiem, jako prawa niezbywalne i niemajątkowe, nie mogą stanowić składnika ani majątku wspólnego, ani majątku osobistego małżonka.

W ustroju wspólności ustawowej ustawodawca wymienił w art. 33 k.r.o. w zamkniętym katalogu przedmioty wchodzące w skład majątków osobistych. Zgodnie z punktem 9 powyższego przepisu do majątku osobistego każdego z małżonków zalicza się: prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy. Z uwagi na fakt, iż przepis art. 33 pkt. 9 k.r.o. oprócz praw autorskich i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej wskazuje na „inne prawa twórcy”, należy zauważyć, iż wyliczenie to nie ma charakteru enumeratywnego. Zamieszczenie przez ustawodawcę pojęcia „innych praw twórcy” należy ocenić pozytywnie, gdyż pozwala to na zakwalifikowanie do majątku osobistego małżonka praw wykraczających poza tradycyjne rozróżnienie na prawa autorskie oraz prawa własności przemysłowej, co może mieć istotne znaczenie w przyszłości, wobec powstawania coraz to nowych dóbr niematerialnych wraz z rozwojem technologicznym. Należy również nadmienić, iż pomimo faktu przynależności praw własności intelektualnej do majątków osobistych małżonków w ustroju ustawowym, pobrane dochody z tytułu korzystania z tych praw, jako dochody z majątku osobistego, staną się

na podstawie art. 31 k.r.o. § 2 pkt. 2 składnikiem majątku wspólnego obojga małżonków.

Małżonkowie mogą również uregulować łączące ich stosunki w sposób odmienny niż zostało to określone w ustawie, zawierając małżeńską umowę majątkową. Małżonkowie w zawieraniu umowy nie mają jednak zupełnej swobody, a ustawa przewiduje liczne ograniczenia w tym zakresie. Przede wszystkim małżonkowie mają do wyboru typy umów wymienione enumeratywnie w art. 47 k.r.o., tj. mogą wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Z uwagi na fakt, iż w ustroju ustawowym prawa własności intelektualnej znajdują się w majątkach osobistych małżonków, istotne znaczenie z punktu widzenia tematu pracy ma ustrój majątkowy rozszerzający wspólność. Małżonkowie mogą bowiem zawrzeć umowę majątkową małżeńską, na mocy której dojdzie do rozszerzenia wspólności o prawa własności intelektualnej. Kolejnym ustrojem majątkowym, mającym znaczenie dla praw własności intelektualnej jest ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Istnienie tego ustroju (podobnie jak w przypadku ustroju rozdzielności majątkowej) w trakcie trwania małżeństwa nie ma co prawda znaczenia dla przyporządkowania praw własności intelektualnej do określonych mas majątkowych, natomiast prawa te mogą ogrywać istotną rolę przy obliczaniu dorobku małżonków.

Mając na względzie powyższe, należy wskazać, iż odpowiednie zakwalifikowanie praw własności intelektualnej czy to do majątku osobistego małżonka, czy to do majątku wspólnego, będzie miało istotne znaczenie przy podziale majątku małżonków, a także w sytuacji egzekucji z majątku jednego z małżonków i potencjalnego jej rozszerzenia na majątek wspólny. Powyższe rozwiązania legislacyjne, umieszczające prawa własności intelektualnej co do zasady w majątku osobistym małżonka, należy ocenić pozytywnie. Prawa o charakterze majątkowym są bowiem zawsze powiązane z prawami osobistymi oraz z samym twórcą i w przypadku braku jego odmiennej woli powinny znajdować się w jego majątku osobistym.

Istotnym zagadnieniem jest również możliwość wykonywania praw osobistych (znajdujących się poza masami majątkowymi) przez małżonka zmarłego twórcy. Problematyka ta budzi wiele wątpliwości

w doktrynie prawa z uwagi na zaistnienie pewnej sprzeczności pomiędzy brakiem możliwości przenoszenia osobistych praw autorskich a możliwością ich wykonywania przez osobę inną niż twórca. Kolejne wątpliwości doktrynalne budzi możliwość zmiany przez małżonka woli zmarłego twórcy. Problematiczną kwestią z punktu widzenia wykonywania praw osobistych przez małżonka zmarłego twórcy jest możliwość udzielania przez niego zezwoleń na rozporządzanie i korzystanie z utworu pierwotnego.

Bibliografia

Literatura

- Adamczuk A., Komentarz do art. 506-1217, [w:] Kodeks postępowania cywilnego, t. 2, red. Manowska M., Warszawa 2015.
- Barta J., Markiewicz R., Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej, [w:] Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym. Zagadnienia wybrane, red. Piąkowski J. S., Wrocław 1986.
- Barta J., Markiewicz R., Prawo autorskie i prawa pokrewne, Kraków 2021.
- Bojańczyk K., [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, red. Machała W., Sarbiński R. M., Warszawa 2019.
- Bugajski B., Rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków, Warszawa 2019.
- Czajkowska-Dąbrowska M., Prawa do nadań, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. Barta J., Warszawa 2017.
- Czub K., Dobra osobiste po śmierci twórcy (na podstawie Kodeksu cywilnego, prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej), [w:] Non omnis moriar : osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka: zagadnienia wybrane, red. Gołaczyński J., Mazurkiewicz J., Turłukowski J., Karkut D., Wrocław 2015.
- Czub K., O konstrukcji intelektualnych dóbr osobistych, Kraków 2012.
- Czub K., Prawa osobiste twórców dóbr niematerialnych. Zagadnienia konstrukcyjne, Warszawa 2011.
- Czub K., Prawo własności intelektualnej, Warszawa 2021.
- Dereń A. M., Gajek L., Zgadło J., Własność intelektualna i przemysłowa w prawie międzynarodowym, europejskim i krajowym, Wrocław 1998.
- Ferenc-Szydełko E., Uwaga I do art. 8 PrAut, [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, red. Ferenc-Szydełko E., Warszawa 2016.

- Ferenc-Szydełko E., *Prawo autorskie na ziemiach polskich do 1926*, Kraków 2000.
- Gajda J., Smyczyński T., *Umowne ustroje majątkowe*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014.
- Giesen B., Wojnicka E., *Autorskie prawa osobiste*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, red. Barta J., Warszawa 2017.
- Golat R., *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2021.
- Górnicki L., *Nieuczciwa konkurencja w szczególności poprzez wprowadzające w błąd oznaczenie towaru lub usług i środki ochrony w prawie polskim*, Wrocław 1997.
- Gromek K., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Gromek K., Warszawa 2018.
- Grzybczyk K., *Zasada swobody umów a ograniczenie dozwolonego użytku chronionych utworów*, [w:] *Ustawowe ograniczenia swobody umów. Zagadnienia wybrane*, red. Gnela B., Warszawa 2010.
- Grzybowski S., Kopff A., Serda J., *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973.
- Gudowski J., *Postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, red. Ereciński T., Warszawa 2016.
- Ignaczewski J., *Prawo rzeczowe*, [w:] *Małżeńskie prawo majątkowe*, red. Ignaczewski J., Warszawa 2017.
- Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2009.
- Jędrejek G., *Przynależność praw na dobrach intelektualnych do majątków małżonków*, „Rzecznik Patentowy” 2002, nr 3.
- Jędrejek G., *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, „Studia Prawnicze” 2002, nr 3.
- Kłafkowska-Waśniowska K., [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze. Tom I*, red. Markiewicz R., Warszawa 2021.
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997.
- Kostański P., Żelechowski Ł., *Prawo własności przemysłowej*, wyd. 2, Warszawa 2010.
- Kubiak-Cyruł A., Szwaja J., *Twórcy i ich prawa osobiste*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 14a, *Prawo własności przemysłowej*, red. Skubisz R., Warszawa 2017.
- Lubasz D., Namysłowska M., [w:] *Ustawa o ochronie danych. Komentarz*, red. Lubasz D., Namysłowska M., Warszawa 2013.
- Marszałkowska-Krześ E., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Marszałkowska-Krześ E., Legalis, Warszawa 2021.

- Nazar M., Ustawowy ustrój majątkowy – wspólność ustawowa, [w:] System prawa prywatnego, t. 11, Prawo rodzinne i opiekuńcze, red. Smyczyński T., Warszawa 2014.
- Niewęglowski A., Dobra niematerialne jako przedmiot stosunku cywilnoprawnego, [w:] System prawa handlowego, t. 3, red. Nowińska E., Szczepanowska-Kozłowska K., Warszawa 2015.
- Pawliczak J., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, t. V, Przepisy wprowadzające KRO, red. K. Osajda, Warszawa 2017.
- Pazdan M., [w:] System Prawa Prywatnego, t. 1, Prawo cywilne – część ogólna, red. Safjan M., Warszawa 2012.
- Piątowski J. S., Stosunki majątkowe między małżonkami, Warszawa 1955.
- Piątowski J. S., [w:] System Prawa Rodzinnego, red. Piątowski J. S., Wrocław 1985.
- Pietrzykowski K., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. Pietrzykowski K., Warszawa 2018.
- Poźniak-Niedzielska M., Niewęglowski A., Przedmiot prawa autorskiego, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. Barta J., Warszawa 2007.
- Poźniak-Niedzielska M., Szczotka J., Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys problematyki, Warszawa 2020.
- Preussner-Zamorska J., Dozwolony użytek chronionych utworów, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. Barta J., Warszawa 2007.
- Radwański Z., Prawo cywilne – część ogólna, wyd. IX zm. i poszerz., Warszawa 2007.
- Sieniow T., Włodarczyk W., Własność intelektualna w społeczeństwie informacyjnym, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2009.
- Skowrońska-Bocian E., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. Wierciński J., Warszawa 2014.
- Skowrońska-Bocian E., Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich, Warszawa 2013.
- Skubisz R., Własność przemysłowa w systemie prawa, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 14a, Prawo własności przemysłowej, red. Skubisz R., Warszawa 2017.
- Smyczyński T., Rozliczenia małżonków względem wierzycieli oraz przy podziale wspólnego majątku, [w:] System prawa prywatnego, t. 11, Prawo rodzinne i opiekuńcze, red. Smyczyński T., Warszawa 2014.
- Sokołowski T., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. Dolecki H., Sokołowski T., Warszawa 2010.

- Sokołowski T., Swoboda intercyzy. Zakres modyfikacji małżeńskich ustrojów majątkowych, Warszawa 2013.
- Sychowicz M., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. Piasiecki K., Warszawa 2011.
- Sychowicz M., Przymusowy małżeński ustrój majątkowy, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 1.
- Szczotka J., Dozwolone korzystanie z wynajętych i użyczonych egzemplarzy utworu, [w:] Najem i użyczenie egzemplarzy utworu jako odrębne pola eksploatacji, Warszawa 2013.
- Szewc A., Jyż G., Prawo własności przemysłowej, Warszawa 2014.
- Szymanek T., Prawo własności przemysłowej, Warszawa 2008.
- Targosz T., [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz. red. Flisak D., Warszawa 2015.
- Telenga P., Komentarz do art. 730-1217, [w:] Kodeks postępowania cywilnego, t. 2, red. Jakubecki A., Warszawa 2017.
- Traple E., [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Komentarz, red. Barta J., Markiewicz R., Warszawa 2011.
- Traple E., Autorskie prawa majątkowe, [w:] System prawa prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, red. Barta J., Warszawa 2007.
- Traple E., Dzieło zależne jako przedmiot prawa autorskiego, Warszawa 1979.
- Wojcieszko-Głuszko E., Pojęcie znaku towarowego, [w:] System prawa prywatnego, t. 14b, Prawo własności przemysłowej, red. Skubisz R., Warszawa 2017.
- Wyrwiński M., [w:] Ustawy autorskie. Komentarze, t. 2, red. Markiewicz R., Warszawa 2021.
- Wyrwiński M., [w:] Ustawy autorskie. Komentarze, t. 1, red. Markiewicz R., Warszawa 2021.
- Załućki M., Prawo własności intelektualnej. Repetytorium, Warszawa 2010.
- Zawadzka R., Własności intelektualna. Własność przemysłowa. Materiały pomocnicze do wykładów z przedmiotu Ochrona własności intelektualnej, Szczecin 2008.
- Zoll F., Tzw. „droitmoral” w dziedzinie prawa autorskiego, CPiE, rocznik XXV, Kraków 1929.

Akty prawne

- Konwencja Związkowa Paryska z dnia 20 marca 1883 r. o ochronie własności przemysłowej, przejrzana w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 r., w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 r. i w Hadze dnia 6 listopada

- 1925 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 17 marca 1931 r.), Dz.U. 1932 nr 2 poz. 8.
- Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r.), Dz.U. 1935 nr 84 poz. 515.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1964 nr 9 poz. 59.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2020 poz. 1359 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2021 poz. 1805 ze zm.
- Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej, sporządzonej w Sztokholmie dnia 14 lipca 1967 r. Dz.U. 1975 nr 9 poz. 49.
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jedn. - Dz.U. 2021 poz. 1062 ze zm.
- Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS), Dz. U. z dnia 19 marca 1996 r. załącznik do nr 32, poz. 143.
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. 2021 poz. 423 ze zm.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, tekst jedn. Dz. U. 2021, poz. 324 ze zm.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, tekst jedn. Dz.U. 2021 poz. 386 ze zm.
- Ustawa z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2004, nr 162, poz. 1691.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, KPP 2003/3.

Orzeczenia

- Postanowienie SN z dnia 8 czerwca 1967 r., sygn. akt I CZ 18/67, Lex nr 624.
- Uchwała SN z dnia 22 listopada 1972 r. sygn. akt III CZP 83/72, LEX nr 1528.
- Orzeczenie SN z dnia 25 kwietnia 1973 r. sygn. akt I CR 91/73, OSNC 1974/3/50, LEX nr 1643.

- Uchwała SN z dnia 20 grudnia 1976 r. sygn. akt III CZP 91/75, OSNC 1977/7/103.
- Uchwała SN z dnia 10 lutego 1982 r., III CZP 62/81, OSNC 1982/7/99, LEX nr 2748.
- Uchwała SN z dnia 12 kwietnia 1995 r., sygn. akt III CZP 34/95, LEX nr 4206.
- Wyrok SN dnia 26 marca 2002 r., I PKN 972/00, LEX 55721.
- Wyrok SN z dnia 28 lutego 2003 r. sygn. akt V CK 308/02, LEX nr 103005.
- Wyrok SN z dnia 12 maja 2005 r. sygn. akt V CK 626/04, Legalis.
- Wyrok SN z dnia 24 czerwca 2005 r. sygn. akt V CK 799/04, LEX nr 152457.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 listopada 2006 r. sygn. akt I Aca 783/06, LEX nr 759747.
- Wyrok WSA z dnia 10 marca 2008 r. w sprawie sygn. akt VI SA/WA 2027/10, LEX nr 470040.
- Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2008 r., sygn. akt II CSK 371/08.
- Wyrok NSA z 29 września 2011 r. II GSK 961/20, LEX nr 1068910.
- Wyrok NSA z 9 listopada 2011 r., II GSK 1121/10, LEX nr 1070217.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 maja 2013 r., sygn. akt III AUa 1056/12, LEX nr 1282546.
- Wyrok SN z dnia 14 stycznia 2015 r., III CK 112/04, LEX nr 602707.
- Uchwała SN z dnia 23 lutego 2018 r., sygn. akt III CZP 103/17, Legalis nr 1717964.

Celem niniejszej pracy jest analiza przynależności praw własności intelektualnej do majątków małżonków, a także losów tych praw w małżeńskich ustrojach majątkowych. Wybór tematu został podyktowany małą liczbą prac naukowych poświęconych tej kwestii, a także istotnym znaczeniem z punktu widzenia prawa rodzinnego, które jest przedmiotem zainteresowania autorki. Na podkreślenie i pozytywną ocenę zasługuje fakt, iż w pracy poruszono zagadnienia z pogranicza dwóch dziedzin, tj. prawa własności intelektualnej oraz prawa rodzinnego. Autorka podjęła także interesujące wątki natury prawnoprocesowej, w tym skomplikowaną problematykę egzekucji z praw własności intelektualnej oraz zagadnienia postępowania o podział majątku wspólnego.

dr hab. Katarzyna Popik-Konarzewska, prof. Akademii WSEI